

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus ante institutionem Eucharistiae lavat discipulorum pedes. Secundo, vers. 17, prae-dicit ei quod procedendum a Juda, cumque Joanni per buccellam panis indicat. Tertio, vers. 34, dat novum dilectionis mandatum, ac Petro trinam sui negationem praedicit.

1. Ante diem festum Paschae, sciens Jesus quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem; cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. 2. Et cena facta, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariota: 3. sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit, 4. surgit a cena, et ponit vestimenta sua; et cum accepisset linteam, praecinxit se. 5. Deinde mittit aquam in pelvium, et cepit lavare pedes discipulorum et extergere linteo, quo erat praecinctus. 6. Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes? 7. Respondit Jesus, et dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. 8. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in aeternum. Respondit ei Jesus: Si non laveris, non habebis partem mecum. 9. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed et manus, et caput. 10. Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed et mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes. 11. Sciebat enim quisquam esset qui traderet eum, propterea dixit: Non estis mundi omnes. 12. Postquam ergo levit pedes eorum, et accepit vestimenta sua: cum recubisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? 13. Vos vocatis me Magister, et Domine; et bene dicitis: sum etenim. 14. Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus, et Magister; et vos debetis alter alterius lavare pedes. 15. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis. 16. Amen, amen dico vobis: non est servus major domino suo; et quia Apostolus major est eo qui misit illum. 17. Si haec scitis, beati eritis si feceritis ea. 18. Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim; sed ut adimpleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum. 19. Amodo dico vobis, priusquam fiat; ut cum factum fuerit, credatis quia ego sum. 20. Amen, amen dico vobis: Qui accipit si quem misero, me accipit; qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. 21. Cum haec dixisset Jesus, turbatus est spiritu; et protestatus est, et dixit: Amen, amen dico vobis: quia unus ex vobis tradet me. 22. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, hesitantes de quo diceret. 23. Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus. 24. Innuit ergo huic Simon Petrus, et dixit ei: Quis est, de quo dicit? 25. Itaque cum recubisset ille supra pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est? 26. Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Judas Simonis Iscariota. 27. Et post buccellam, introivit in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, fac citius. 28. Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei. 29. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Ene ea quae opus sunt vobis a die festum: aut egenus ut aliquid daret. 30. Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo. Erat autem nox. 31. Cum ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis; et Deus clarificatus est in eo. 32. Si Deus clarificatus est in eo, et Deus clarificabit eum in semetipso; et continuo clarificabit eum. 33. Filii, adhuc modicum vobiscum sum. Quaretis me; et sicut dixi Judaeis: Quo ego vado, vos non potestis venire; et vobis dico modo. 34. Mandatum novum do vobis: ut diligatis in-

vicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. 35. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. 36. Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respondit Jesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi; sequeris autem postea. 37. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? animam meam pro te ponam. 38. Respondit ei Jesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: Non cantabit gallus, donec ter me neges.

4. ANTE DIEM FESTUM PASCHAE, — id est pridie Paschalis, puta die 13 primi mensis, cum postridie, scilicet die 14 juxta legem a Judeis celebrandum esset Pascha, inquit Graeci. Ipsi enim ex hisce Joannis verbis ostendunt Christum ob instantem passionem suam, uno die anticipasse pascha illudque celebrasse die 13, ac proinde agnum comedisse cum pane fermentato, non in azymo. Unus enim azymi panis incipiebat cum Paschale die 14. Quocirca Christum consecrasse Eucharistiam tunc in pane fermentato, ideoque ipsi eandem consecrari et celebrari in pane fermentato, non azymo.

Verum hoc repugnat ceteris tribus Evangelistis, qui asserunt Christum celebrasse Pascha, et instituisse Eucharistiam primo die azymorum, quo Judei immolabant pascha, id est agnum paschalem. Ergo id fecit eodem die quo Judei, scilicet 14 die mensis, non 13. Sic enim lex, *Exodi XII*, sancit et praescribit. Quod ergo Joannes ait, Christum id fecisse « ante diem festum Paschae, » intellige eum id fecisse die 14 ad vesperam, quae praecedebat festum Paschae, hoc est primum diem azymorum, qui erat 13 dies, puta mane diei sextae, sive diei veneris, quo crucifixus est Christus.

Pro quo nota, quod licet immolatio agni fieret die 14 ad vesperam, tamen festum primae diei azymorum proprie incipiebat postero mane diei 15. Atque hoc respectu ait Joannes Christum celebrasse pascha ante diem festum Paschae, quia celebravit die 14 ad vesperam, quae erat pridie primae diei azymorum, quae incipiebat sequenti mane diei 15. Ceteri vero tres Evangelistae, quia vesperam diei 14 qua immolabatur agnus paschalis, nectunt cum postero mane diei 15 quasi unum eundemque diem aetum (festa enim ab Hebraeis inchoabantur a vespera pridiana et durabant ad vesperam postridianam, ut etiamnum fit in Vesperis officii ecclesiastici), hinc dicunt Christum celebrasse Pascha et Eucharistiam primo die azymorum, id est 14 die mensis ad vesperam, quia haec erat inchoatio festi: vespera enim haec erat confinium diei 14 diei 15; fiebat enim in ea dies 14 et incipiebat dies 15, quare ad utrumque diem pertinebat. Unde si eam accipias ut finem diei 14, censenda est ipsa esse ante diem 15 sive ante diem festum Paschae, hoc est, ante primum diem azymorum. Sin vero eandem accipias ut initium festi postridie 15 celebrandi, ac ipsa pertinebat ad diem 15 vocabaturque

dies 13, sive prima dies azymorum, uti eam vocant tres ceteri Evangelistae, sicut dixi *Matth. XXVI, 17*.

SCIENS JESUS QUIA VENIT HORA EJUS, UT (per crucem et mortem) TRANSEAT EX HOC MUNDO AD PATREM. — Alludit ad nomen Paschae. Pascha enim idem est quod transitus, vel potius transitus, ut dixi *Exodi XII, g. d.* Sciens Jesus jam esse Pascha, id est festum transitus, quo Hebraei olim, duce Mose, exierunt ex Aegypto et transierunt in terram promissam per immolationem agni (hujus enim sanguine liberati sunt ab Angelo percutiente Aegyptios), quae erat typus immolationis suae future in cruce, per quam ex hoc mundo transiturus erat in caelum et rediturus ad Patrem in die ascensionis suae, ita ut nos eodem faceret transire, et post mortem ex mundo salire in caelum: hoc, inquam, sciens; ipse ad hunc diem se comparavit per actus heroicis summae humilitatis, qua pedes discipulorum lavit, et summe charitatis, qua Eucharistiam instituit. Hic enim se comparavit et mortem, et disposuit ad martyrium, ut nos doceret idem facere, scilicet sub finem vitae multiplicare et intendere actus virtutum, praesertim humilitatis et charitatis, idque primo, quia docet nos quotidie cum vita crescere et proficere, uti in annis, sic et in virtutibus, ultimosque vitae dies et horas sanctissime transigere, ac caelitem (ad quos aspiramus et contendimus) vitam, cogitationes et mores inchoare, sicut motus naturales eo velociore sunt, quo magis ad terminum suum appropinquant, v. g., lapis sua gravitate eo velocius descendit, quo magis appropinquat ad suum centrum.

Secundo, quia docet nos fratribus, sociis, amicis totique mundo, cum ex eo abimus, magnum virtutis exemplum relinquere. Tenacius enim ea inherere animis amicum, quae abeunt vel morientes eis facimus et exhibemus.

Tertio, quia docet nos hac ratione ad generosam mortem, cum subinde ad martyrium preparari illudque quasi a Deo emereri. Sic S. Laurentius biduo ante martyrium ad illud se comparavit, lavando pedes pauperum eisque thesauros Ecclesiae, juxta S. Sixti Pontificis mandatum, distribuendo; atque haec fuit illi occasio, imo causa et meritum martyrii tam gloriosi. Idem fecere SS. Marius et Martha conjuges condeum filii Abacum et Audifax, Perse, qui Romam venientes ac visitantes martyres carceri inclusos,

Christus lavit pedes discipulorum, et cur? Respond.

Primo.

eorumque pedes lavantes et alimenta ministrantes, meruere et ipsi illustrem martyrii agonem. Sic S. Cyriacus, Largus, Smaragdus et Sisinnius Diaconi, servientes decem millibus militum Christianorum, ac postea martyrum, qui Maximiano Imperatore damnati erant ad convehenda saxa, portandam arenam, parandam calcem, etc., pro fabrica thermarum Diocletiani Imperatoris, ac senum onera humeris suis gestantes, eisque elemosynas a S. Marcello Pontifice, et Thrasone viro divite submissas afferentes et distribuentes, nobilem martyrii lauream in præmium adepti sunt, ut patet ex eorum actis apud Sorianum.

Porro aliter fideles et pii transeunt de hoc mundo, aliter infideles. Nam, ut ait S. Augustinus, *tract. 33*: « Aliud est transire de mundo, aliud transire cum mundo; aliud ad Patrem, aliud ad hostem. Nam et Ægyptii transierunt: non enim persequendo manserunt; non tamen pertransierunt per mare ad regnum, sed in mari ad interitum. »

CUM DILEXISSET SUOS (fideles et domesticos, puta Apostolos quibus mox pedes lavit) QUÆRANT IN MUNDO. — Cyrillus putat hoc addi ad distinctionem angelorum, qui sunt in celo, non in mundo, id est in terra; S. Chrysostomus vero, Theophylactus et Euthymius, ad distinctionem Patriarcharum et Prophetarum, qui jam non erant in mundo, sed limbo, utpote vita functi. Germanus et aptus refert ad id quod præcessit: « Ut transeat ex hoc mundo, » q. d. Jesus transiiturus ex hoc mundo, cum in mundo, id est in tot tantisque mundi arumnis, periculis, persecutionibus, postse relicturus esset Apostolos filios suos dilectissimos; hinc eorum miseris, antequam abiret, summam in eos dilectionem ostendit, ac summum. Contra omnes mundi tribulationes remedium dedit, nimirum Eucharistiam, ut in ea ipse pressens illis semper adesset eosque contra omnia adversa muniret et roboraret.

IN FINEM DILEXIT EOS. — « In finem, » scilicet vite, id est usque ad mortem, ait Cyrillus, S. Augustinus et Rupertus; sive *semper*, ut explicat S. Chrysostomus, *hom. 69*, et ex eo Ribera. Unde Nonnus: « Cum suos socios, inquit, dilexisset ab initio, sic dilexit et ad finem; » Ethiopius, *in sempiternum*.

Secundo, « in finem, » scilicet amoris et dilectionis, q. d. Extremo amore, et summe dilexit eos: ut Græcum τὸς, id est finis, ponitur pro *ultimus*, id est perfectio, uti explicat S. Chrysostomus, Leontius, Theophylactus. Accedit Euthymius, qui « in finem » exponit *vehementer*; » *id est*: enim est rei finis, ultimum, extremum et summum, summa perfectio, exitus, consummatio, apex et culmen, q. d. Christus hæc enim valde dilexit discipulos suos, sed jam ab eis abiturus et transiurus ad Patrem, perfectissimum amorem eis ostendit, lavando eis pedes, Eucharistiam instituendo, et ardentissima charitate

eos exhortando, et inflammando ad Dei amorem, constantiam omnemque virtutem. Prior sensus planior est et simplicior, ideoque primo a Christo intentus; posterior vero significantior et prægnantior, ideoque eum comitanter hic inquit et intendit Christus. Ita Toletus. Significat enim tantum fuisse suum erga discipulos amorem, ut, licet sciret sibi instare atrocissimum mortem, tamen ejus quasi oblitus, totum se in amorem et obsequium discipulorum effudit. Quocirca S. Thomas, *Opus. LVII*, loquens de institutione Eucharistie ex sacro Christi amore, ait: « Unde ut arctus charitatis hujus immeasitatis fidelium cordibus infingeretur, in ultima cena, quando pascha cum discipulis celebrato, transiiturus erat de hoc mundo ad Patrem, hoc Sacramentum instituit, tanquam passionis sue memoriale perenne, figurarum veterum impletivum, miraculorum ab ipso factorum maximum, et de sua contristatis absentia solatium singulare. »

Symbolice: S. Augustinus et Beda per finem accipiunt Christum. Christus enim « est finis legis, » *Rom. x*, 4. Dilexit ergo ipse suos « in finem, » id est propter se aut suam gloriam illis communicando. Audi S. Augustinum: « In finem dilexit, ut et ipsi de hoc mundo ad suum caput dilectione transierent; quid est enim in finem, nisi in Christum? Finis enim legis Christus, finis perficiens, non interficiens: vel in finem, id est usque ad mortem, non tamen dilectionem morte finivit, vel usque ad mortem dilexit, id est usque ad mortem dilectio ipsa illum perduxit. » Et Interlinearis: Dilexit suos in finem, inquit, nimirum pro eis moriens, ut ejus dilectione ipsi transirent de mundo.

2. ET COENA FACTA, CUM DIABOLUS JAM MISISSET IN COR, UT TRADERET EUM JUDAS (filius SIMONIS ISCARIOTE. — q. d. Peracta cena agni legalis, item cena communi, ante cenam sacram, id est ante institutionem Eucharistie, Christus lavit discipulorum pedes. Volebat enim hac lotionem ostendere, quanta puritate et humilitate accedendum sit ad Eucharistiam. Nota: Christus hic triplicem cenavit cenam cum Apostolis. *Prima* fuit ceremonialis, qua comedit agnum paschalem. *Secunda* fuit communis, sive usualis: qua enim in amplis familiis multarum et edacium personarum, agnus non sufficiebat ad explendam omnium famem, hinc post ejus asum succedebat cena communis, qua alius carnes et cibos more aliorum dierum comedebant. *Tertia* fuit cena Eucharistie. Itaque Christus post duas priores cenas, ante hanc tertiam lavit discipulorum pedes, ob causam jam dictam. Unde: liquet non fuisse hanc pedum factam a Christo, non fuisse illam communem et usitatum apud Judeos et Gentiles, qua hospitibus et convivis ante convivium, pedes (ils enim nudis incedebant) lavare solebant, sed fuisse lotionem Sacramentalem, qua scilicet Christus discipulos preparabat ad Eucha-

ristiam sumendam; Christus enim lotionem communem introduxit ad lotionem ceremoniale et sacram. Perperam ergo nonnulli ex hoc loco arbitrantur Christum lavasse pedes discipulis post Eucharistiam, ante sermonem illum prolixum, quem post eam ad ipsos habuit, uti subdit Joannes. Ita arbitratus est S. Cyrianus (vel quisquis est auctor), *tract. De Abolutione pedum*: « Jam, inquit, Sacramenta corporis sui Apostolis Dominus distribuera, jam exierat Judas, cum repente de mensa surgens, linteo se præcinxit, et ad genua Petri lavaturus pedes ejus, ipse genibus flexit Dominus, servo consummate humilitatis oblitus famulatum. »

CUM DIABOLUS, etc., — q. d. Cum Christus jam prodendus esset a Juda, suasu diaboli, et occidendi a Judeis, voluit Christus ante mortem sibi instantem, sui memoriale perpetuum nobis relinquere, scilicet Eucharistiam, quæ ejus passionem et mortem pro nobis obitam jugiter in memoriam revocaret, itaque nos in ejus amorem vicarius accenderet. *Secundo*, meminit Joannes proditoris Jude, ut Christi extimam humilitatem, patientiam et charitatem exaggeraret, q. d. Christus cum jam sciret se venditum, et mox prodendum a Juda, adeo tamen in amore discipulorum persistit, ut eis, imo ipsi Jude, pedes lavare voluerit. Itæ S. Cyrillus, Chrysostomus, Augustinus, Theophylactus, Euthymius et Rupertus. Dicit autem diabolum prodicionem hanc immisise in cor Jude, ut ejus indignitatem et atrocitatem significet, scilicet eam fuisse tantam, ut non nisi diaboli opus esse potuerit.

3. SCIENS QUI OMNIA DEDIT EI PATER IN MANUS, ET QUIA A DEO EXIIT, ET AD DEUM VADIT. — *Primo*, q. d. Cum sciret Christus se esse talem et tantum, ut omnia haberet in sua potestate, imo se esse verum Deum de Deo vero, ac, uti a Deo exierat, sic ad Deum mox rediturum, et sessurum a dextris Dei; tamen adeo se demisit et humiliavit, ut genu flexo voluerit lavare pedes discipulis suis, imo ipsimet Jude proditori suo. Ita Cyrillus, Augustinus, Beda et S. Gregorius, *lib. III Moral.*, cap. XII. Addit Maldonatus Christum scivisse omnia sibi a Patre tradita esse, id est jam sibi licere ex Patris prescripto perficere omnia, que sibi commississet; ante non licuisse sibi mori, quia tempus a Patre constitutum nondum advenerat, jam venisse tempus, quo omnia sibi concessisset, omnia sibi licere agere, que ad hominum redemptionem pertinerent: tale autem erat lavare pedes discipulis, ideoque eos lavare voluit.

Secundo, aptius et efficacius, Joannes hic assignat tria motiva, sive tres causas, quæ Christum impulerunt ad hanc lotionem pedum discipulorum. *Prima* est, quia « omnia dedit ei Pater in manus, » id est quia Pater ei credidit hominum salutem ejusque omnimodam curam ei tradidit et commisit: hæc enim eum incitavit, ut stupenda

hæc summe humilitatis et charitatis opera hominibus ante discessum suum ederet et imitanda relinqueret. Quid sit Christo omnia a Patre esse tradita, dixi *Matth. XI*, 27.

Alterâ causa fuit, quia « a Deo exivit, » q. d. *Secundo*, Decuit ut Christus Filius Deo Patri summam hac lotionem charitatem et reverentiam exhiberet; nulla enim res magis honoratur et delectatur Deus, quam humilitas nostra humilitas ergo est summa laus Dei.

Tertia fuit, « quia ad Deum vadit, » q. d. *Tertho*, bat Christus instare sibi mortem, et ultimum vite actum pro salute hominum, qui debet esse excellentissimus et summe vite virtutis; quare summum hic humilitatis et charitatis actum edere, et posteris quasi testamento relinquere voluit: ita Toletus.

4. SURGIT A COENA, ET PONTI VESTIMENTA SUA: ET CUM ACCEPISSET LINTHEUM, PRÆCINXIT SE. — Joannes sigillatim omnes lotionis Christi actus, conditiones et circumstantias recenset, ut ostendat quam Christus in hoc opere, uti et cæteris omnibus, fuerit attentus, sedulus, exactus, extimus, servansque *et cetera*, id est decorum, ut nos idem doceret facere etiam in rebus minimis, juxta illud: « In omnibus operibus tuis præciliens esto, » *Eccli. xxxiii*, 23.

PONTI VESTIMENTA SUA, — scilicet extimam tunicam, retenta interiore, ne corpus nudaret; ut potius vestem cœnatoriam, quam supra vestem communem cenatori de veste assumebant: Græce enim est *πέπλος*, id est vestes extimæ, hæc est vestem extimam, qualis est toga, vel pallium. Est enallage numerus, quia ponitur numerus pluralis pro singulari.

PRÆCINXIT SE — linteo, tum ne vestes suas didicaret, tum ut expeditior esset ad opus lavandæ tum ut et pedes ablutus extingeret, tum ut a servile hoc ministerium servilem habitum et vestem congruam assumeret, itaque plane se demitteret et humiliaret. « Quid autem mirum, ait S. Augustinus, si surrexerit a cena et posuerit vestimenta sua, qui cum in forma Dei esset, semetipsum extimavit? » Humilitas enim est propria Christi et Christianorum virtus. Humilitas est virtutum thesauraphylacium, ait S. Basilus, *cap. XVI Constitut.* Humilitas est Christianismi signum, ait S. Macarius, *homil. 41*: quo qui caret, vas est diaboli: humilitas est sabourra virtutum.

Audi S. Augustinum, in *Psal. xxiii*, conc. 4: « Quod David prostravit Goliath, Christus est qui occidit diabolum. Quid est autem Christus qui diabolum occidit? Humilitas occidit superbiam. Cum ergo Christum nomino, fratres mei, maxime nobis humilitas commendatur. Viam enim nobis fecit per humilitatem, quia per superbiam recesseramus a Deo: redire ad eum nisi per humilitatem non poteramus, et quem nobis præpocueramus ad imitandum, non habebamus. Omnis enim

Traxit
in manu
ut per
dum
Christi
fuerit.

mortalitas hominum superbia tumerat. Etsi existeret aliquis humilis vir in spiritu sicut erant Propheta, Patriarcha, dedignabatur genus humanum imitari humiles homines. Ne ergo dedignaretur homo imitari hominem humilem, Deus factus est humilis, ut vel sic superbia generis humani non designaretur sequi vestigia Dei.»

8. DEINDE MITTIT AQVAM IN PELVIM, ET COEPT LAVARE PEDES DISCIPULORUM, ET EXTERGERE LINTEO, QUO ERAT PRECINCTUS. — Notant S. Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius Christum hæc omnia per se solum, sine alieno, ope vel ministerio fecisse, ut nos erudiret qua sedulo, accurate et studioso aliis servire debeamus. Addit Euthymius Christum per se ab hero domus pelvim petivisse, aquam hausisse et bajulasse. « Quid mirum, ait S. Augustinus, tract. 53, si misit aquam in pelvim, unde lavaret pedes discipulorum, qui in terram sanguinem fudit, quo immunditiam dilueret peccatorum? quid mirum, si linteo, quo erat precinctus, pedes quos lavaret tersit, qui carne, qua erat indutus, Evangelistarum vestigia confirmavit?

Symbolice S. Ambrosius, Prol. lib. I *De Epistula Sancto*: « Hæc erat aqua, inquit, ros ille caelestis; hoc prophetabatur, quod rore illo caelestis discipulorum suorum Dominus Jesus pedes lavaret. » Et mox: « Veni ergo, Domine Jesu: exue te vestimenta tua, quæ propter me induisti, esto nudus, ut nos misericordia tua vestias. Praecinge te propter nos linteo, ut nos tui numeris immortalitate præcingas. Mitte aquam in pelvim, lava non solum pedes, sed etiam caput. Nec solum corporis nostri, sed etiam mentis vestigia volo exuere, omnes nostræ sordes fragilitatis, ut et ego dicam: Nocte exui tunicam meam, quomodo induum eam? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? » *Cant. v.* Vide ibi dicta.

6. VENT ERGO AD SIMONEM PETRUM, — ut scilicet a Petro, quasi a capite et primato Apostolorum, uti alias, ita et hic lotionem incoeperet. Si enim prius venisset ad alios Apostolos, utique illi hanc Domini sui tantam; tamque insolitam demissionem recusarent, æque ac Petrus; sed, cum Petrum a Christo reprehensum acquiescere viderunt, acquieverunt deinde et ipsi sibi que pedes a Christo lavari permisissent. Ita S. Augustinus, Beda, Rupertus, Maldonatus et alii.

Tropologicæ indicat Iohannes visitationem et reformationem a capite, et illis qui presunt, inchoandam esse; sic enim fideles eis subditos facit Iohannes reformare. Origenes tamen et Leontius censent Petrum in hac lotionem fuisse ultimum. Idem cum Chrysostomo, Theophylacto, Euthymio opinantur Christum primo omnium lavasse pedes Jude, ut eum emolliret et a scelere conditionis revocaret, utque nobis daret exemplum amoris inimicorum, ut maleficia beneficiis compensemus, ipsique eo magis beneficiamus, quo magis ipsos in nos maleficos sentimus.

ET DICIT EI PETRUS: DOMINE, TU LAVAS ME PEDES? — id est lavare paras. Significatur actio inchoata, vel potius destinata; nequum enim Christus lavare coepit. Dixit hoc Petrus stupens et admirans tantam Christi humilitatem, ex profunda ejus reverentia, ait Cyrillus; unde verba ejus singula habent emphasis: « Tu, qui es Rex regum et Dominus dominantium, « mihi, » qui sum vilis piscator et terræ vermiculus, « lavas » manibus tuis benedictis, « pedes » meos lutulentos, spurcos et fetidos. « Cogitanda sunt hæc, ait Augustinus, potius quam dicenda; ne forte quod ex illis verbis aliquatenus dignum concepit anima, non explicet lingua. »

7. RESPONDIT JESUS, ET DICIT EI: QUOD EGO FACIO TU NESCIS MODO, SCIES AUTEM POSTEA. — Significat Christus in hac lotionem pedum occulta latere mysteria, quæ Petrus necdum cognoscebat. « Petrus, ait S. Ambrosius, lib. *De iis qui inquitur*, cap. vi, non advertit mysterium, et ideo ministerium recusavit, quod gravari humilitatem servi crederet, si sibi obsequium Domini palenter admitteret. » Ait ergo Christus: Hoc mysterium modo nescis, sed scies postea. Scilicet primo, cum paulo post vers. 14, dicam me hoc facere, ut illi, et Apostolis cæterisque fidelibus deum exemplum summae humilitatis et charitatis, quod imitarentur. Ita Cyrillus.

Secundo, quia hæc lotionem significat penitentiam, quæ premiti debet Eucharistiam, ut tu, o Petre, intelliges post missionem Spiritus Sancti, ipse enim vos docebit omnia. Ita S. Cyprianus, tract. *De Cena Domini*; S. Pacianus, epist. 1 *Cont. Novat.*; S. Gregorius, lib. IX, *et. ist.* 39, idque insinuant quoque S. Augustinus et Bernardus. In hujus rei symbolo sacerdotes Aaronici, ingredienti templum ad sacra faciendum, lavabant manus et pedes in labro seneo ad hoc erecto ante Sanctum, idque puritatis corporalis causa, ut per illam puritatis spiritualis in mente admoeretur, *Exodi xxx. 19.*

Peculiaris est hic S. Ambrosius, qui lib. III *De Letitia Sacram.*, cap. 1, et lib. *De iis qui inquitur*, cap. vi, censet hanc corporalem pedum abluentionem omnibus fidelibus esse necessariam ante baptismum; ut per eam prepararentur ad sacram Synaxim, sicut ad eandem Christus hic preparavit Apostolos pedes eis abluendo. Quare hæc pedum lotionem esse Sacramentale quippiam, sive ritum sacrum a Christo hic sancitum, quo contra diaboli supplantationem muniamur. Hinc ipse inter alias baptismi ceremonias, sive ritus, annumerat pedum lotionem: unde illa in usu fuit Mediolani, ut mox dicam. Hinc et S. Bernardus, *serm. De Cena Domini*, hæc pedum abluentionem vocat Sacramentum, innuitque eam valere ad remissionem peccatorum venialium: « Nam ut de remissione quotidianorum non dubitemus, inquit, habemus ejus Sacramentum, pedum abluentionem. » Sed S. Bernardus ibi per sacramentum intelligit

symbolum, typum, figuram, significationem mysticam, uti ipse paulo post explicat, de quo mox plura.

Symbolice: Origenes et S. Hieronymus, epist. ad Damasum, de prima visione Isaie, censent Christum lavasse pedes Apostolis, ut eos prepararet in prædicationem evangelii, juxta illud: « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, angelizantium bona! » Isaia cap. LII, vers. 7; Rom. cap. x, vers. 15.

Secundo, S. Ambrosius, lib. *De iis qui inquitur mysteriis*, cap. vi, censet Christum in baptismum abluere peccata actualia, abluendo caput; hic vero abluendo pedes, abluisse reliquias peccati originalis, id est, motus concupiscentiæ; hæc enim lotionem pedes, id est affectus eorum, roborasse, ut cupiditatibus generose resistent.

Tertio, S. Augustinus et S. Bernardus, *De Cena Domini*: « Pedibus, inquit, quibus terram calcamus, significantur terreni amores, sordes et defectus, qui, dum in terra, id est inter res terrenas, conversamur, veluti pulvis aut lutum nostris pedibus, id est affectibus, adherescunt, quos abluere oportet per lacrymas et penitentiam, præsertim ante sanctam communionem.

Quarto, S. Cyprianus *De Cena Domini*, et S. Gregorius, lib. IX, epist. 39: Pedum, inquit, qui sunt anima et ultima pars hominis, lotio, significat non tantum exteriora opera nobis esse scrutanda, sed descendendum nobis esse in imas et intimas conscientie latebras, easque ab omni ocella macula et prava intentione esse expurgandas, per contritionem, lacrymas et gemitus.

Ex hæc Christi lotionem pedum innavit consuetudo Mediolani, et in nonnullis aliis Ecclesiis, ut baptizandis pedes abluerentur ab Episcopo, ac deinde a sacerdotibus et clericis in fonte, qui ad hoc erectus erat ante fores Ecclesie; Episcopus deinde pedes a se ablutos osculabatur, et posterior pars pedis imi super Episcopi caput imponebatur. Hunc morem refert et defendit S. Ambrosius, lib. III *De Sacram.*, cap. 1, dicitque eum a S. Petro et Christo hoc loco manasse, unde miratur eum in Ecclesia Romana non servari. Et Concilium Toletanum XVII, cap. III, sancit ut Episcopi et sacerdotes lavent pedes fidelium in cena Domini, ad exemplum Christi, jubelque revocari ejus usum intermissum. Hoc autem Concilium celebratum fuit era 732, hoc est anno Christi 694.

Causam hujus lotionis mysticam affert idem Ambrosius, lib. *De inquitur*, cap. vi, dicens: « Mundus erat Petrus, sed plantam lavare debet: habebat enim primi hominis de successione peccatum, quando eum supplantavit serpens et persuasit errorem; ideo planta ejus abluatur, et hereditaria peccata tollantur. » Alludit ad illud dei ad serpentem de homine: « Tu insidiaberis calcaneo ejus, » Genes. III, 15. Idem Ambrosius, lib. III *De Sacram.*, cap. 1: « Quia Adam, ait, supplantatus a diabolo est, et venenum ei effu-

sum est supra pedes, ideo lavas pedes, ut in ea parte, in qua insidiatus est serpens, majus subsidium sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non possit. Lavas ergo pedes, ut lavas venena serpentes. Ad humilitatem quoque proficit, ut in mysterio non erubescamus, quod non dedignamur in obsequio. »

Alia causa magis literalis erat, quia baptizandi olim nudis pedibus incedebant, ut humilitatem præ se ferrent. Unde hæc tradita vocatur humilitas pedum a S. Augustino, lib. II *De Symbolo ad catech.*, cap. 1; quare sordes nudis pedibus contractas abluant. Hinc mos a Mediolanensi Ecclesia ad alias manavit, ut patet ex S. Augustino, epist. 118 ad Januar., et epist. 119. Unde et Palladius, in *Lusica*, cap. LXXIII, narrat Serapionem Sincritam duos mimos convertisse eisque pedes abluisse, ac deinde eos baptizasse; postea vero, quia nonnulli putabant hæc abluentionem pedum ad salutem sufficere, nec opus esse baptismum, hinc ablutio illa vetita fuit in Concilio Elibertino, cap. XLVII. Ecclesia tamen Mediolanensis in sua consuetudine pedes abluendi persistit: abluere autem pedes baptizandorum solet die Jovis sancto, eadem die qua Christus lavit pedes Apostolorum, ac deinde Vigilia Paschalis eodem baptizabat. Postea coeperunt pedes abluere post baptismum, ipso sabbato sancto. Verum quia hæc ablutio pedum derogare videbatur baptismum, quasi ipse non omnem culpam et penam peccatorum aboleret, sed pro venialibus abolendis opus adhuc esset ablutio pedum; hæc de causa Concilium Elibertinum in Hispania ritum hunc abluendi pedes sustulit. Ita Gabriel Vasquez, III p., tract. *De Baptismo*, disput. 166, cap. v, in fine. Ubi et addit in Hispania ritum hunc abluendi pedes vigiliis, aliqui enim illum ibidem non vetisset Concilium Elibertinum. Fusc de hoc abluentionis pedum ritu agit Josephus Vicecomes, lib. III *De Ritibus baptismi*, cap. xvii et seq., omniaque a me dicta confirmat et probat. Porro ex S. Augustini epistola 119, liquet baptizandos die Jovis sancto, non solum pedes, sed et totum corpus abluisse, ut sordes corporis jejuniis quadragesimali contractas abluerent, « quæ se ad baptismum sabbato sancto decenter suscipiendum disponerent, ne corpore immundo et sordido illum susciperent. Rursus apud varios, imo apud eosdem, variis temporibus varius erat abluendi mos. Alii enim ante baptismum, alii post eum, alii tamen ante quam post abluerant, alii pedes duntaxat, alii pedes et totum corpus; nunc autem hæc omnia cessant: jamdiu enim hic abluendi ritus exolevit, uti notat Vasquez.

Hinc rursus Mediolani, eodem die Jovis sancto, Episcopus multis et clero Christi exemplo pedes lavabat. Idem faciunt superiores in multis Capitulis et monasteriis. Imo Romanus Pontifex quotannis eodem die, ut hanc lotionem Christi representet, solet duodecim pauperibus manibus

proprios pedes abluerit eosque deinde nova veste donare et convivio excipere.

VERS. 8. DICIT EI PETRUS: NON LAVABIS MIRI FEDES IN AETERNUM. — Origenes accusat Petrum protervum audacis et inobedientis; sed recte excusat eum S. Augustinus, *tract. 56*, quod hæc ejus vox processerit a summa fide, reverentia, timore, humilitate et dilectione, *q. d.* Ego sum vilis homuncio, tu es Rex glorie et Dominus majestatis; quare non peccat te mihi lavare pedes. « Ego (sunt verba Cephaui, *tract. De Ablut. pedum*), si oportuerit me mori tecum, paratus sum; hoc enim debeo, hoc amplector. Pro te libenter cervicem porrigo percussori; sed Deum meum et Dominum meum ad pedes meos prostratum non patior, non audeo sustinere. »

RESPONDIT EI JESUS: SI NON LAVERO TE, NON HABEBIS PARTEM MECUM. — *Primo*, S. Augustinus hoc mystice accipit, *q. d.* Nisi per penitentiam (quam lotio pedum representat et excitat) laveris peccata tua venialia, non dabo tibi Eucharistiam, quam jam instituisse paro, nec ingredieris cœlum, quia nil inquinatum in illud ingreditur. Sic et S. Cyprianus, *tract. De Ablut. pedum*.

Secundo, S. Chrysostomus et Cyrillus, *q. d.* Nisi susceperis humilitatis documentum, quod ego hæc lotionem pedum tibi trado, non habebis partem mecum; quia soli humiles Dei gratiam et gloriam nanciscuntur.

Tertio, genuine ad litteram, *q. d.* Si, o Petre, te mihi resistentem non laveris, id est si obstinate persistas in inobedientia, ut nolis tibi a me lavari pedes; tu quia inobediens, non habebis partem mecum, id est non communicabis mecum in mensa Eucharistica, non dabo tibi partem panis consecrandi in corpus meum; a sacra synaxi te excludam, non habebis te familiarem et mensæ sacre socium. Minatur enim Christus Petro rationem suæ familiaritatis et Eucharistie, non autem gratiæ et gloriæ; licet enim ægricus Petrus obediret, id tamen erat ex profunda humilitate et reverentia, ideoque venia dignum. Ita Toletus, qui et rationem addit: Minatur, inquit, Petro, quod non sit ei daturus Eucharistiam, per quam Christus in eo et ipse in Christo mansurus erat; ad hoc enim præcipue lavabat ipsorum pedes, ut dispositis et mundis seipsum in cibum daret, et realiter cum eis uniretur. Et hoc est quod Petro comminatur: Si non te laveris, non eris particeps mei; nam convivium mei ipsius modo præparo, his solum quos laveris daturus. Petrus verum hoc distincte non intellexit, tunc quando prolatus est; sed id tantum concepit nihil se cum Christo habitum commune, ab eoque se separandum, nisi lotus fuisset; quod quidem magna erat pena; postea tamen rei mysterium cognovit. Similis phrasit est III *Reg. xii, 16*, ubi populus offensus sevitia Roboam, ait: « Quæ nobis pars in David? vel quæ hæreditas in filio Isai? » *q. d.* Nolumus deinceps amici familiares et sub-

diti esse familie Davidis, sed alium nobis creabimus regem.

Ita S. Basilus, *orat. De Peccato*: « Hanc ob rem, inquit, a Christo in Petrum quomodocumque facte sunt minae, ut nisi promptissime ac velocitate obedientiæ voluntatem suam corripisset, non illi ille beatitudines a Deo in eum profecta, non dona, non promissiones, non etiam illa ipsa Dei et Patris talis ac tanta erga unigenitum Filium propense voluntatis declaratio sufficiens ad presentem inobedientiam expiandam.

Hinc idem S. Basilus ex hoc loco duas insignes colligit regulas morales, *regul. 12*, cap. I. Prima est: « Qui jussis Domini adversatur, licet id pio et amico animo faciat, is tamen ob eam causam abalienatur a Domino. » Altera est: « Quod quidquid a Domino dicitur, id summa cum animi expletione debemus suscipere. »

Porro, ex hoc loco S. Ambrosius putavit lotionem pedum omnibus fidelibus esse necessariam in baptismo, quasi preparationem et dispositionem ad Eucharistiam a Christo sanctam, uti dixi vers. 7.

9. DICIT EI SIMON PETRUS: DOMINE, NON TANTUM PEDES MEOS, SED ET MANUS, ET CAPUT. — Postquam lotus hæc Christi comminatione, quasi fulmine, illico Christo obedit ac plura quam Christus postularat, offert, scilicet manus et caput, que alias subinde lavari solent. Hinc S. Basilus, in *Regul. breviori*, resp. 60, utilem dat regulam: « Rescindendum, inquit, est quidquid præter præceptum Domini ante statutum est. Hoc aperte demonstrat in apostolo Petro, qui ante statuerat: Non lavabis mihi pedes in æternum; ubi vero affirmavit audit Dominum dixisse: Nisi laveris te, non habebis partem mecum; confestim sententiam mutavit et dixit: Domine, non tantum pedes, sed et manus. »

Rursum Basilus, *Respons. 233*, ex hoc loco docet obedientiam ceteris virtutibus esse præferendam: Petrus, ait, cum ei tallum ac tanlorum recte factorum testimonium a Domino fuisset datum, atque eo modo appellatus, et beatus laudatus, ubi una tantum in re, ab obedientia visus est discedere, atque hoc ipsum non ex negligentia superbiavit, sed ex reverentia honoris erga Dominum suum; propter hoc ipsum tantum ei dicitur: « Nisi laveris te, non habebis partem mecum. »

10. DICIT EI JESUS: QUI LOTUS EST, NON INDIGET NI SI UT PEDES LAVET, SED EST MUNDUS PORS. — Nota, Christum hæc alludere ad eos qui se lavant in balneis, qui toti quidem loti et mundi ex eis exeunt; sed quia pedibus nudis terram calcant, itaque pedes inquinant, ideoque eos tantum deinde lavant. Nota *secundo*, Christum per analogiam, hic more suo a lotionem corporalem ad spirituales lavant. Nota *tercio*, quod non est spirituales lavant, quo ego vos, o Apostoli, abluam; aut qui lotus est per contritionem et penitentiam, hic

lotus est mundus in anima, sed tamen indiget ut solos pedes lavet, id est ut animi affectus, qui ex terrenarum rerum, in quibus versantur, contagio subinde maculantur et leves sordes contrahunt, sepe expurgentur per contritionem, castigationem corporis et similes virtutes (quarum hæc lotio nescit symboliam), præsertim ante sacram Synaxim et summationem Eucharistie. Sic fere S. Augustinus, Beda, Rupertus et S. Bernardus, *serm. In Cena Domini, quem audi*: « Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet. Lotus est, qui gravia peccata non habet, cujus caput, id est intentio, et manus, id est operatio et conversatio, munda est; sed pedes, qui sunt animæ affectiones, dum in hoc pulvere gradimur, ex toto mundi esse non possunt, quin aliquando vanitati aliquando voluptati aut curiositati, plusquam oportet, cedat animus. Impossibile est enim cum eis salvari, impossibile est a diavoli nisi per Christum Jesum, et a Christo (1). »

Igitur Christus hac lotionem pedum expurgavit Petri et Apostolorum peccata, venialia præsertim, quia per illam ac per tantam suam demissionem compunxit eorum mentes, eosque admittit internæ lotionis per contritionem faciendæ in anima, per quam venialia peccata expiantur.

Hæc de causa sacerdotes in veteri Testamento lavabant pedes et manus ante sacrificium, uti jam dixi. Idem fecere Gentiles multi, quos recenset Brissonius, *lib. I De Formulis Roman.*, pag. 4. Idem olim fecere Judei, ut patet *Marci vii, 4*, et etiamnum faciunt.

Denique, S. Augustinus, *epist. 108 ad Seleucianum*, ex *vs qui lotus est*, probabiliter colligit Petrum et Apostolos ante Eucharistiam fuisse baptizatos, tum quia nemo capax est Eucharistie, nisi baptizatus; tum quia ante mortem Christus eos baptizavit; nam post mortem neminem baptizavit, constat autem ipsos omnes a Christo, vel immediate, vel mediate fuisse baptizatos. Denique *vs lotus proprie lotionem*, quæ fit in baptismo, notare videtur.

ET VOS MUNDI ESTIS, SED NON OMNES. — Tacite Christus pungit Judæam, ut a sua conditionis machinatione et scelere respiciat; noluit tamen eum nominare, ne infamaret et ne Apostoli in eum ut proditorem insurgerent eumque male tractarent.

(1) Ad convivium vocati solebant prius lavari in balneo; in domo vero convivatoria unonisi pedes, quibus se maculantur lecti super quibus accumbant, ut ex profanis scriptoribus probat Westenius. Idem hoc etiam apud Judæos receptum esse videtur, atque hoc ritu discipuli proci dubio defuncti erant. Quapropter Christus dicit, lotus non alia lotionem opus esse nisi pedum, ut totum corpus purum sit.

11. SCIEBAT ENIM QUISSAN ESSET QUI TRADERET VER. 11. — PROPTEREA DIXIT: NON ESTIS MUNDI OMNES. — Hinc S. Augustinus, *lib. II Contr. Petil.*, cap. XXII, colligit Judam tunc presentem fuisse, ac profunde a Christo lotum S. Synaxim sumpsisse; licet S. Cyprianus, *tract. De Ablut. pedum*, neget Judam lotum et consequenter Eucharistie interfuisse.

13. VOS VOCATIS ME MAGISTER ET DOMINE; UT BENE DICITIS: SUM ET ENIM. — « Magister et Domine. » Christus non tantum qua Deus, sed etiam qua homo erat magister et dominus omnium hominum et totius mundi. nec tantum exterius loquendo docebat, ut faceret communes magistris, sed interiori mentes illuminabat, et voluntatem quocumque vellet, impellebat; unde ipse solus perfectus, celestis et divinus est magister, uti ipse ait *Matth. xxiii, 10*. Vidi dicta.

15. EXEMPLUM ENIM DEDI VOBIS, UT QUEMADMODUM VER. 15. — EGO FECI VOBIS, ITA ET VOS FACIATIS. — Non mihi, utpote jam cuncti ad mortem, sed aliis proximis vestris, cum necessitas aut pietas id exigit; v. g. cum hospites peregre veniunt. Nam, ut ait S. Gregorius, *Præfat. in libros Dialog.*, « ad amorem patris celestis plus exempla quam prædicamenta succedunt. » Unde « Jesus cepit » primo « facere, » deinde « docere, » *Act. 1, 1*, plusque docuit factum quam verbo. Hinc S. Basilus, *lib. I Moral.*, *regul. 70*, cap. 3, docet *vs qui præstat*, debere prius facere ea que subinde faciendæ esse docet, ac cap. XXIV, docet *vs qui dignitate*, sic et humilitate subditos preire oportere. Prævidebat Christus Apostolos paulo post inter se superbe discipulatos, quis eorum esset major; unde hoc humilitatis exemplum eis præmisit obiectique ut hanc eorum ambitionem infingeret et comprimeret, atque ita eam reipsa, si non elisit, certe infregit.

Ex hæc Christi sententia usus invaluit, ut multi Prælati, imo principes et reges die jovis sancto subditorum vel pauperum pedes lavant; imo S. Ambrosius censuit Christum hic idipsum præcipere, uti superius dixi. Ita pedes pauperum laverunt S. Ludovicus, rex Franciæ; S. Elisabetha, uxor Langravii Hessiæ; S. Hedwigisa, Ducissa Poloniæ; S. Brigida aliique plures. Vide Gretsærum, in *Pedilatio*.

16. ANEM, ANEM DICO VOBIS, NON EST SERVUS MAJOR DOMINO SVO, NEQUE APOSTOLUS MAJOR EST EO QUI NISI ILLUM. — Insistit Christus humilitati Apostolorum inculcandæ, quia prævidebat eorum de primatu contentionem mox secuturam, *q. d.* Si ego vester dominus me humiliavi et lavi pedes vestros, multo magis deceat vos humiliare et pedes alterutrum lavare. Si enim dominus lavit, lavet et servus; nec enim servus dignari potest opus quod fecit dominus; nec apostolus esse legatus recusare potest officium quod præstitit ejus Prælati vel princeps qui eum misit.

17. SI HÆC SCITIS, BEATI ERITIS, SI FICIERITIS EA. — *q. d.* Si hæc scitis, uti scire vos scio (quis

enim nescit dominum esse majorem servo, et Prælatum suo apostolo sive legato?), beati eritis, si uti scitis, sic et feceritis ea opereque compleveritis. Beati, inquam, in spe, sed necdum in re; futuri autem beati in re post mortem, si usque ad eam hæc facere perrexeritis, et in mei sequela perseveraveritis, uti vos omnes facturos et perseveraturos scio, uno excepto Juda: unde eum excipiens subdit:

18. NON DE OMNIBUS VOBIS DICO — vos hæc quæ dixi facturos, quia scio Judam id non facturum. Ego scio, quos elegerim. — S. Augustinus, *tract. 59*, explicat de æterna Dei prædestinatione ac electione ad gloriam, q. d. Non de omnibus dico, sed de iis tantum quos elegeram ad gloriam, ad quem non elegeram Judam, ac proinde de eo non sum locutus, sed eum excipio. Verum hoc durissimum videtur, tum quia culpa omnis in Judam rejicienda est, non in Christum Christique electionem, a qua Judam exclusit: unde, vers. seq., Christus culpam in Judam conjicit; tum quia Christus, quando loquitur de æterna Dei electione et prædestinatione ad gloriam, nunquam solus eam sibi tribuere, sed Patri; ipsa enim est pars primaria providentiæ, quæ Patri appropriatur. Agit igitur Christus hic de temporali sua electione, quæ ut homo elegerat duodecim Apostolos, et inter eos ipsum quoque Judam, de qua dicitur *Lucæ vi. 12*. « Vocavit ad se discipulos, et elegerat duodecim ex ipsis, quos et Apostolos nominavit; » inter duodecim autem unus erat Judas. Loquitur ergo Christus hic de electione ad apostolatam, ait Toletus et Maldonatus, q. d. Ego scio et scivi quos et quales elegerim in Apostolos; scio et scivi, qui eo digni, qui indigni futuri sint, qui perseveraturi, ideoque beati futuri, qui non; scio eos, qui hæc quæ dixi facturi sint, qui non; scio et scivi Judam a me electum ea non facturum, sed fore meum proditorem; quare non ex ignorantia elegeram eum in Apostolum, quasi ignorarem eum me proditurum; imo id ipsum optime præcivi et prævidi, sed tamen elegeram eum, ut ejus malitia uteremur ad commune bonum, scilicet ut per eum impletur mea passio, et per eam hominum salus et redemptio. Unde subdit:

SED UT IMPLETUR SCRIPTURA: QUI MANDUCAT MECUM PANEM, LEVABIT CONTRA ME CALCANEUM SUUM. — q. d. Sciebam Judam fore proditorem, sed tamen elegeram eum in Apostolum, ut per eum impletur mea passio, et consequenter Scriptura, quæ eam ejusque modum prædixit; scilicet illam fore inchoandam per proditorem unius mihi familiaris et domestici, puta Judæ, qui mea amicitia et familiaritate perfide abusus est ad me prodendum; atque ego id permittere volui, ut ex ejus malitia ingens bonum eliciam, scilicet mundi redemptionem, sicut permisit lapsus Luciferi et Adami, ut inde elicerem Christi incarnationem. LEVABIT CALCANEUM. — Citat Psalm. XI, 9, ubi septuaginta vertunt, magnificavit super me sup-

plantationem; S. Hieronymus, *levavit contra me plantam*, id est, me decipere, supplantare, proferre et perdere conatus est; imo reipsa me dolo et fraude supplantavit, me cadere fecit in manus Judæorum, me adegit ad crucem et mortem. Nam « supplantare » proprie est plantam, sed pedem vel calcaneum inter alterius crura immittit in lucta vel cursu, itaque facere ut pedes currentis ad pedem supplantantis illius impingant, cadant et corruant.

Loquitur David ad litteram de Achitophel, proditore suo apud Absalomum filium suum, ut habet Chaldaeus; mystice de Juda proditore Christi, cujus typus fuit Achitophel, sicut David Christi.

19. AMODO DICO VOBIS, PRIUS QUAM FIAT; UT CUM FACTUM FUERIT, CREDITIS QUIA EGO SUM. — « Amodo, » græce ἀπόρτι, quod verti potest primo, ex nunc, ex hoc tempore, ut vertit Syrus; secundo, confestim, jam jam, cito, illico; et sic hic accipitur, et hoc significat amodo; notat enim instantem proditorem Judæ, q. d. Jam jam post paucas horas Judas prodet me, ideoque id vobis prædico, ut cum mox videritis me prodi, capi, occidi, non turbemini, sed « creditis, » id est in fide mea perseveretis « a quia ego sum, » scilicet quod ego sim Messias Filius Dei, sponte me offerens morti pro redemptione hominum; ita enim hæc prædico, ut sciatis me hæc omnia præscire et posse præcavere meque subducere, sed nolle, imo velle pati pro salute mundi; tunc pariter videbitis me vere dixisse non omnes vos esse mundos, sed Judam esse immundum et scelestum, ideoque reprobandum et damnandum, cum videritis eum ex sceleris conscientia et immanitate laqueo se præfocare. Hæc ergo mea prædictio conjuncta cum rei prædictæ eventu, vos in fide mea naturas stabiliat et confirmat. Ita Cyrillus.

20. AMEN, AMEN DICO VOBIS, QUI ACCIPIT SI QUEM MISERO, ME ACCIPIT: QUI AUTEM ME ACCIPIT, ACCIPIT EUM QUI ME MISIT. — Non apparet quomodo hæc verba cohereant cum præcedentibus. Primo, Chrysostomus, *homil. 11*, et ex eo Theophylactus, hæc referunt ad passionem et crucem Christi quasi ad eam fortiter imitandam hortetur Apostolos per sui exemplum, q. d. Nolite timere persecutiones, mortes et crucis, quæ predicandam fidem meam patiemiini; quia in hæc re me sequemini; patiemiini enim ut mei legati, a me missi, et consequenter a Deo Patre. Quare passio hæc vobis non erit ignominie, sed gloriæ. Verum hic non agitur de passione, sed de susceptione Apostolorum.

Secundo, Cyrillus, lib. IX, cap. XII, putat Christum hic ostendere immanitatem proditoris Judæ argumento ducto a contrario, q. d. Sicut qui a me missum excipit et honorat, me excipit et honorat; sic ex adverso qui a me missum respicit, non tantum mihi, sed et Deo, qui me misit, gravem contumeliam et injuriam irrogat. Verum hic

nulla supplere oportet, quæ non dicit Christus. Tertio, Cajetanus, Jansenius et Ribera probabiliter censent Christum, cum jam finire vellet sermonem de ablutione pedum, nunc addere nonnulla et ad ipsum redire exhortarique omnes fideles, ut recipient missos ad se Apostolos, benefaciant eis, sicut ante exhortatus fuerat Apostolos, ut benefacere, si fidelibus; quia in re etiam Apostolos consolatur, ut ait Chrysostomus, *homilia 71*, quos pro omnium salute, in charitatis officis laborare jusserat.

Quarto, magis particulatim et proprie, Toletus opinatur hæc pertinere ad exemplum Iotonis pedum datum a Christo, ut hoc Apostoli et fideles imitentur, nec ab eo excusent se, quod hæc lotio sit vilis hominemque vilem et abjectum efficiat, cum Christus ipse eam usurparit, et usurpando honorarit atque quasi nobilitavit, q. d. Nolite subterfugere hospites etique pedes abluere; quia qui hospites fideles, præsertim Apostolos, hospitio accipit etique pedes lavat, me qui eos misi, quasi hospitio accipit: qui autem me accipit, accipit et Patrem qui misit me (1).

Ergo qui meos fideles et legatos recipit, Deum recipit, et honor qui eis impenditur, Deo impenditur; ac vice versa, qua injuria quis eos afficit, eadem me et Deum ipsum afficit. Docet ergo hic Christus humilitatis officia, quale est lavare pedes, esse eburnda etiam ab Apostolis et Prelatis, nec recusari debere ob officii dignitatem, ne illa vilescat et confirmatur, quia per illa potius honorantur, ut veri imitatores et vicarii Christi, quia qui eos honorat, Christum et Deum ipsum, qui eos misit, honorat. Humilitas ergo Prelatos non dedecorat, sed ornat et decorat. Ita Toletus, Jansenius et alii. Hinc noster S. Franciscus Xaverius navigans in Indiam, cum agrorum lectos sterneret, cibos coqueret, medicinas porrigeret, audiretque sibi objici hæc tam vilia munia dedecere Legatum Apostolicum, qualis ipse erat, respondit ea decere discipulum et apostolum Christi, quia Christus similia obivit etque quasi nobilitavit. In schola enim Christi sola humilitas nobilitat et exallat, quia Christo Deo et Domino nostro nos assimilat. Ita Tursellinus in ejus Vita.

(1) Alii rem enodant dicendo hunc vers. 20 ab aliena manu h. l. ascriptum fuisse: ita Quinolius, quem audi: « Suspicio sententiam quam vers. 20 continet, primo ab aliena manu ad verba vers. 16 in margine enotatam fuisse, librarius vero, qui viderent eam non satis coherere cum verbis vers. 16, neque tamen omittendam putarent, eam, finita vers. 19 oratione Christi, adscripsit. » Sed cum hæc verba in omnibus qui ad nostra tempora pervenerunt codicibus leguntur, talem consensum nil dicere non licet. Verecundius, necnon probabilius quidam asserunt Joannem hic nonnulla ad se ipsum perutilia prætermississe. Ex nostra quidam sententia, Christus vers. 20 cavere voluit ne discipuli proditoris Judæ sueque passionis scandalo offendantur, q. d. Ceterum ne animo desperetis, vos, quos constitui veritatis et tota orbe doctores; nam qui accipit, etc.

S. Carolus Borromæus in supplicatione publicæ, nudis pedibus, laqueo ad collum appenso, crucem bajulans incedebat, pauperibus serviebat, peste laborantibus ministrabat, villa quoque obibat; et tamen per hæc dignitatem Archiepiscopalem et Cardinalitiam non turpavit, sed magis ornavit ac sancti Cardinalis nomen obtinuit; sicut enim gemma carbunculus in pala ornat anulum aureum, sic humilitas exornat purpuratæ coronas.

21. CUM HÆC DIXISSET JESUS, TURBATUS EST SPIRITU: ET PROTESTATUS EST (id est PALAM, aperte et clare testatus est) ET DIXIT: AMEN, AMEN DICO VOBIS, QUIA UNUS EX VOBIS TRADET ME. — Syrus, hæc dixit Jesuchus, et infremuit spiritu, et testatus est, dixitque: Amen, amen dico vobis, unus ex vobis prodet me; Arabicus, commotus est spiritu, etc. Turbatio ergo hæc fuit ingens dolor et indignatio ob scelus Judæ, quod ille jam cum esset proditorius Judæis: ob hujus enim sceleris immanitatem, æque ac ob Judæ perditionem et damnationem, in finis animi sensibus indoluit Christus et infremuit spiritu; hunc autem dolorem non involuntarie passus est, sed libere admisit Christus; imo ultra assumpsit hunc, æque ac in morte Lazari, cap. XI, vers. 33, ut ibi dixi. De hac Christi prædicatione proditoris Judæ, dixi *Matth. xxvi. 21* et sequent.

Queritur hic, quando hæc Christi prædictio contigerit, an ante institutionem Eucharistiæ, an post? Joannes enim illum institutionem hic omittit, quia a cæteris tribus Evangelistis diserte fuit enarrata; Mattheus autem et Marcus prædicationem hæc Christi præponunt institutioni Eucharistiæ, Lucas vero postponit. Sunt hæc tres sententiæ probabiles.

Prima est Jansenii et Francisci Lucæ, qui censent Christum prædixisse Judæ proditorem post institutionem Eucharistiæ, ut habet Lucas; quare Mattheum et Marcum, qui ante Eucharistiæ institutionem hæc enarrant, uti anticipatione: unde ipsi institutionem Eucharistiæ colloant immediate ante hunc versum 21 Joannis. Ratio est, quia, si ante Eucharistiæ institutionem prædixisset, turbasset Apostolos et commovisset ad iram, ac minus dispositos attentosque ad Eucharistiæ addidisset. Verum hæc ratio non concludit. Nam ante Eucharistiæ institutionem prædixit Christus suam passionem et mortem, quæ multo magis apostolos turbavit, ac paulo post Eucharistiæ, ut ipsi fatentur, prædixit proditorem Judæ, quæ tunc eos turbavit, ut ad recollectionem animi, quæ post Eucharistiæ requiritur, minus attentarent. Denique hæc Christi prædictio proditoris Judæ ante Eucharistiæ; valuit tum ad Judam a scelere deterrendum, tum ad Apostolorum animos compungendos et sollicitos reddendos, ut conscientiam suam quisque examinare, ne in ea Christus quid inveniret, quod ipse æque ac scelus Judæ revelare et capere posset.

Secundo sententia plane contraria est Baronii, anno Domini 34, cap. LVIII, et aliorum, qui censent Christum prædixisse Judæ proditorem, non post, sed ante institutionem Eucharistiae, ut habent Matthæus et Marcus; quare Lucam, qui eam illi postpositam, uti postpositionem. Putat ergo Baronius rem gestam esse eo ordine, quo a Joanne recensetur; nimirum post pedum abluentionem de sua proditiōne Jesum sermonem habuisse, tunc et Joanni de proditore roganti signum illud per intinctam buccellam dedisse; sed quod dicit accepta buccella continuo exiisse, id quidem non ita accipiendum putamus, ait Baronius, ut tunc temporis statim et nulla interposita mora abierit; sed quod velut furore quodam percitus, non expectaverit prolixam illam post cenam habitam a Domino orationem. Nam S. Lucas aperte testatur Judam cum cæteris permansisse usque ad finem communicationis Eucharistiae, post quam nihil jam videbatur esse reliquum in mensa (secundum prædictum Judæorum ritum) quo poterit panis intingi; sicque nec dici posse videtur, illum panem intinctum fuisse Eucharistiam.

Verum Judas post buccellam «exivit continuo,» imo eodem momento, ut habet Syrus; non ergo expectavit prolixam Apostolorum synaxin, si illa post datam buccellam contigit. Unde verisimile alii hujus sententiæ sectatores opinantur, buccellam hanc Judæ a Christo datam fuisse ipsam Eucharistiam: post hanc enim indigne sumptam, a diabolo actus quasi in furorem, illico exiit ad scelus, quod machinabatur, perficiendum. Porro, in institutione Eucharistiae, et post eam Christus accubuit mensæ, ibique prædixit proditorem Judæ, ut habet Lucas. Ergo omnino verisimile est mensam tunc necdum fuisse sublatam, sed in ea ex tribus Christi cenis precedentibus, remansisse panem et ciborum reliquias, ex quibus Christus buccellam accipere et intingere, intinctamque Judæ dare posset.

Tertia ergo sententia inter duas jam dictas media verior videtur, scilicet Christum prædixisse proditorem Judæ, tam ante Eucharistiam, quam post eam illam intrasse: tum quia valde illam jusque atrocitatem sensit et indoluit, imo turbatus est spiritu, ut ait hic Joannes; tum ut Judæ stum scelus objiceret, ac se illud scire indicaret eumque ab illius executione abstereret; tum ut Apostolorum animos compararet et hac prædicatione præmuniret, ne mox reipsa perciret Judæ proditorem et Jesu captivatem perirentur, sed in fide Jesu constanter persistenterent. Hæc ratione enim conciliamus optime Matthæum et Marcum cum Luca, ut utriusque verum dixerint remque suo ordine narrarint. Est hæc sententia expressa S. Augustini, lib. III De Consensu Evang., cap. I, Euthymii et Toleti, qui asserunt hunc fuisse rei gestæ ordinem. Peracta

jam paschalis agni cena, et communi incepta, illis cœnantibus surrexit Christus lavitque discipulorum pedes, quibus lotis, iterum recumbens dixit omnia hæc quæ Joannes narrat; spiritu ergo turbatus de suo loquitur traditore, et interrogat unusquisque: «Numquid ego sum?» et audit Judas: «Tu dixisti.» His peractis Eucharistiam instituit; qua instituta et mysterio peracto, iterum de traditore loquitur, ut refert Lucas, cap. XXII: «Verumtamen, inquit, ecce manus me tradentis mecum est in mensa,» etc. Tunc interrogat Petrus Joannem: «Quis est de quo dicit?» et Joannes interrogans Jesum audit: «Cui ego panem intinctum porrexero.» Et post hanc buccellam introivit in Judam Satanæs, et recessit; quo recedente et cena omnino absoluta, Christus habet ad suos discipulos mirabilem concionem a Joanne paulo post descriptam. Hinc patet institutionem Eucharistiae non ante hunc versum, ut vult Jansenius, sed ante vers. 32: «Erat ergo unus,» etc., collocandam esse.

22. ASPICERANT ERGO AD INTYCEM DISCIPULI, HESITANTES DE QUO DICERET, — imo interrogantes singuli: «Numquid ego sum, Domine?» ut habet *Matth.* xxvi, 22. Nam, ut ait Chrysostomus, «quia nominatim non dixit, in omnes induxit timorem; et licet sibi male concessi non essent, tamen Christo magis quam propriis cogitationibus credebant.» Et ut Origenes, «reordabantur velut homines, mutabiles esse affectus etiam provectorum.»

23. ERAT ERGO RECUMBENS UNUS EX DISCIPULIS JESU IN SINU JESU, QUEN DILIGEBAT JESUS, — puta ipse Joannes, et ergo continuat sermonem prædicationis Christi de proditiōne Judæ, etsi is interruptus fuerit per institutionem Eucharistiae, eo quod illam hic omittat Joannes; Eucharistiam enim instituit Jesus immediate ante hunc versum, post primam prædicationem proditiōnis Judæ, quam recensent Matthæus et Marcus: deinde instituta jam Eucharistia, et peracta S. Synaxi, Christus eandem prædicationem iteravit et resumpsit, dicens, ut habet Lucas, cap. xxi, vers. 21: «Verumtamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa;» eumque Apostoli cupenter scire nominatim quis ille foret, Petrus avidior et ferventior cæteris, inuit Joanni in sinu Jesu recumbenti, ut a Jesu eum sibi designari postularet, ut hic narrat Joannes idque finavit: «ergo, q. d. Joannes erat vicinior et insinuat ut illique proximus, utpote in sinu ejus recumbens: «ergo,» id est hæc de causa, inuit Petrus Joanni ut a Jesu suo dilecto nomen proditoris exquiret. Dicitur autem Joannes in sinu Jesu recubuisse, quia veteres non assidebant mensæ, sed recumbentibus bini vel terni in singulis lectulis mensabant, ita ut cubito dextro innixi, non tam sederent, quam jacerent ad mensam, quo fiebat ut secundus ad sinistram primi proxime sequens, in ejus sinu quasi jaceret et recumbere videretur. Vide Ciacconum de Triclinio.

QUEN DILIGEBAT JESUS, — non tantum amore amicitie humane, velut ætate minimum, ut vult Toletus, sed etiam amore charitatis, ob virginitatem et puritatem, modestiam et mansuetudinem, moresque suaves et sanctos, quibus cæteros antecellebat: ita Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius et S. Hieronymus, epist. ad *Heliodorum*. Hinc tamen non sequitur Joannem absolute omnibus Apostolis fuisse sanctiorem; poterat enim Petrus illo esse in charitate ardentior, ideoque sanctior. Sanctitas enim maxime in charitate consistit illaque mensuratur, ut, quanta est charitas, tanta sit gratia et sanctitas ejusque.

Porro, quod Joannes in sinu et supra pectus Jesu recubuit, non solum fuit presentis amoris indicium, sed etiam futura rei signum, «quod scilicet inde vocem sumeret, quam postea cunctis sæculis inaudiant, emitteret,» ait Beda.

24. INUIT ERGO HUC SIMON PETRUS, ET DIXIT EI: QUIS EST DE QUO DICIT? — Hinc patet Petrum Joanni inuisse, non tantum signo nictus et nutus, ut vult S. Augustinus, sed etiam modeste verbo suggerendo dixisse: «Quis est de quo dicit?» uti narrat hic Joannes. Ita Origenes, Chrysostomus et Cyrillus. Rogat autem id Petrus; non quia Apostolorum princeps, licet id velit proditor, ut opinatur Chrysostomus, sed ex zelo, ut tantum scelus et Christi proditorem impediret, uti in horto Christi captivitatem impedire voluit, amputando aurem Malcho eum capere volenti.

25. ITAQUE CUM RECUBUISSET ILLE SUPRA PECTUS JESU, DICIT EI: DOMINE, QUIS EST? 26. RESPONDIT JESUS: ILLE EST; CUI EGO INTINCTUM PANEM PORREXERO; ET CUM INTINXISSET PANEM, DEDIT JUDÆ SIMONIS ISCARIOTE. — «Cum recubisset,» Videtur Joannes invidenti Petro, vel vestem ejus secreto trahenti, aures et corpus admovisse, itaque a sinu Christi nonnihil recessisse, ut audiret Petri petitionem, qua audita rursus corpus reclinasse et recubuisse ad pectus Jesu, ut id quod suggererat Petrus, posceret a Jesu.

INTINCTUM PANEM. — Nota, Judam interfuisse celebrationi agni paschalis, item Eucharistiae, eamque cum aliis Apostolis sumpsisse, uti docent S. Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus et alii passim; immo nonnulli opinati sunt hunc «panem intinctum» fuisse Eucharistiam, sed perperam; nec enim Christus «panem intinctum» consecravit, sed panem siccum, æque ac vinum purum et merum. Quare post S. Synaxim, Christus ex mensa accepit partem sive buccellam panis residui, eamque intinxit in embamma, vel jusculum aliquod delicatius, quod adhuc erat in mensa (nec enim decet in convivio ab hero dari convivie panem siccum) illamque dedit Judæ, ut nec signo ipsum esse proditorem a se designatum mactaret Joanni: nec enim alii Apostoli verba

Christi ad Joannem de signo hoc proditoris audierunt, utpote modeste a Christo soli Joanni in aurem dicta.

Porro Christus eum apposite hoc signo indicavit, quia panis mensalis signum est pacis et amicitie: unde per illum Christus non tantum personam proditoris, sed et ejus qualitatem modumque proditiōnis demonstravit: quod Judas simili amicitie symbolo, puta osculo, eum proditor esset. Mystice, intinctio hæc panis fiorum et fraudem animi in Juda denotabat, ait S. Augustinus.

Rursum S. Cyrillus et Augustinus aiunt Judam a Christo buccella panis indicatum fuisse, ut impleteret illud *Psal.* xl: «Qui manducat mecum panem, levavit contra me calcaneum;» imo Chrysostomus ait tacite ipso facto Christum hic idipsum Judæ expoherasse, q. d. Quomodo non pudeat, o Juda, me prodere, qui mensæ mee es socius et conviva.

Denique Judas accepta a Christo buccella, ex conscientia sceleris, et hoc indicio Christi sentiens se notari, impudenter et obstinate in proposito prodendi Christum persistit. Nam omnino detectum et infamatum se videns, quasi amens et furens, instigante diabolo, egressus est ad scelus perficiendum abique ad principes sacerdotum, ut ab eis satellites postularet, qui se duce et indicio Jesum comprehenderent. Licet enim Matthæus hæc verba et responsum Christi ponat ante Eucharistiam: unde S. Augustinus, lib. III De Consensu Evang., cap. I, censet ante eam esse dicta; tamen ex verbis Lucae et Joannis liquet ea dicta esse post Eucharistiam; Matthæus enim more suo omnes hæc Christi prædicationes Judæ in unum convolvit, ne cogereur eas dissecare, et iterato narrare post Eucharistiam. Nam plane verisimile est Judam, auditio Christi responso: «Tu dixisti,» confusum et indignantem illico exiisse. Exiit autem illico post acceptam buccellam, ut ait hic Joannes. Ergo statim post acceptam buccellam rogavit: «Numquid ego sum, Rabbi?» et audiit: «Tu dixisti,» isque auditis, erubescens et indignans confestim exivit. Unde sequitur:

27. ET POST BUCCELLAM (Græco *ὑποπλον*, id est *Vera*, buccellam, ofulum), INTROIVIT IN EUM SATANÆS, — eum impellens et exagians ad vindicandam hanc suam intamiam, ut scilicet Christum suum scelus prodentem in mundis prodere. Satanæs ergo qui prius in Judam ingressus erat ad proditorem machinandum, ut dictum est vers. 2, hic rursus in eum ingressus est ad eam perficiendam et in opus confendam: tum quia Judas jam ab Apostolis et Christo audiens proditor, ulterius inter eos manere non audebat, ne ab eis male muleretur; tum quia hora proditiōnis congrua et a Juda destinata immedebat, scilicet qua post cenam sciebat Christum de more iterum ad montem Oliveti, orationis causa, ubi facile comprehendi poterat. Quare Joanni non opus fuit Judam s

Petro esse-
sine, in-
struat
Quintum
de proditi-
one Jo-
annæ.

Vers. 25.

Vers. 26.

Satanæs
in Judam
introit.

Christo sibi indicatum Petro roganti indicare; quia mox ipse Judas seipsum prodidit, tum sua interrogazione, tum suo discessu et exitu.

Introvit ergo hic in Judam Satanam, ut eum totum quasi possideret, idque certo et firmiter, unde mox eum ad laqueum adegit; non quod buccella a Christo data in eum diabolum immiserit, nam hæc amoris Christi fuit indicium, quo ejus animam ad se redamandum allicere volebat, sed quod Judas huic amoris Christi ingratus, eam in sinistram partem acceperit: putabat enim quod Christus ex odio et vilipendio, ut ejus scelus Apostolis proderet, buccellam ei daret. Quare Judas tunc apostolatus Christi et collegio Apostolorum nuntium remittens, abiit ad familiam et famulatum Satanae et Judeorum, velut transfuga et apostata. Ita S. Chrysostomus, S. Augustinus et Cyrillus, qui notat beneficium ingratis nocere, non ex se, sed ex eorum vitio et ingratitude. Audi S. Ambrosium, lib. II *De Cain et Abel*, cap. IV: «Ubi se Satanam immisit in corde Jude, Christus recessit ab eo, momentoque eo quo illum recepit, hunc amisit. Denique sic scriptum est: Post buccellam introivit in eum Satanam.» Introvit autem tribus de causis: primo, propter ingratitude, ait S. Augustinus, cum enim omnia officia charitatis Christus erga illum prestasset, nec ita merebatur, relictus est plane possidentis a diabolo. Secundo, quoniam diabolus ex verbis illis Domini et ex signis cognovit jam illum esse obstinatum in malo et relictum a Domino, ut ait Chrysostomus, *homil. 71*, et Euthymius, *Matth. xxvi. Tertio*, quoniam ipse Judas intellexit se jam omnibus manifestum esse, et quasi segregatum a discipulis et a magistro, et ideo confirmatus est in malo et plane cor eum tradidit diabolo, quasi desperans; ideo etiam continuo exivit, non sustinens Domini et Apostolorum conspectum, aut metuens ne ab eis laceraretur, ait Euthymius ex S. Chrysostomo. Ita Ribera. Sic videmus peccatores, cum eorum peccata occultata publicantur, frontem perficere, mentem obstinare, fremere et furere, ut sua crimina defendere velint et in his gloriantur, ac in profundum scelus omnium ruant. Vide hic in Juda, quomodo homo deserens Christum, sensim deserat a Christo, ac desertus invadatur a Satana, et rivas possideatur; possessus in omne nefas, indeque in abyssum precipitetur: sicut Judas ex Apostolo factus est diabolus, æque ac Lucifer ex pulcherrimo angelo factus est terrimus cadodemum, et sicut ex suavissimo vino fit acidissimum acetum, et ex monacho, v. g., Luthero, fit hereticus, imo hæresiarcha.

ET DIXIT HI JESUS: QUOD FACIS, FAC CITIUS. — «Citus», id est cito, ut vertit Syrus; ponitur enim comparativus pro positivo. Non præcipit Christus Judæ proditorem, sed permittit. Hæc ergo verba sunt Christi non præcipientis, sed prædicantis, *g. d.* Ne putes te latere me; scio te

machinari meam proditorem. Non præcepit facinus, ait S. Augustinus, sed prædixit, non tam in perniciem perdisi serviendo, quam ad salutem fidelium festinando. Secundo, permittens, *g. d.* Ago quod cepisti, perice quod destinasti; possem te mille modis impedire, ne scelus perficias; sed nolo, imo permitto te tux libertati: hæc quod mente designasti. Tertio, sunt exprobrantis, ait Chrysostomus, *g. d.* Solo te mihi, a quo tot dona accepisti, extrema mala moliri: hæcine sunt tua maleficia, quo tot beneficiis meis rependis? sed age quod agis. Etsi enim tuum scelus aperuerim, non id feci eo animo, quasi illud extimescam et impedire velim: si vellem enim, valerem et facerem: sed ut tuam malitiam et impudentiam tibi in faciem objicam et exprobrem. Quarto, sunt animi celsi, contemptus omnia Jude machinamenta, *g. d.* Adeo non euro, nec timeo omnes tuas contra me machinationes, ut summe desiderem meam captivitatem et mortem per te accelerari, ut citius Deo Patri me in victimam offeram et homines redimam: «Quod facis ergo, fac citius.» Audi S. Leonem, *serm. 7 De Passione*: «Vox hæc non jubentis est, sed sinentis; nec trepidi, sed parati, qui habens omnium temporum potestatem, ostendit se moram non facere traditori, et sic ad redemptionem pundi paternam exequi voluntatem, ut facinus quod a presentibus parabatur, nec impelleret, nec timeat. Quinto, sunt verba excludentis Judam incorrigibilem a sua familia et societate Apostolorum, *g. d.* Quoniam tu te a nobis separare vis, excludo te a mea mensa, domo, apostolatu, societate: vade ergo ad tuos Judæos et Satanam; cui te mancipasti. Ita S. Ambrosius, lib. II *De Cain*, cap. IV.

Porro nove Cyrillus, lib. IX, cap. XVII, secutus Origenem, constat hæc a Christo dici non Judæ, sed Satanae in Judam introeunt. Nam sicut, inquit, si vir fortis, adversus quem fremens quispiam feratur, ipse vero viribus suis fretus, casurum illum non dubitet magna voce minitans dicat: Quod facis, fac citius, ut meæ dexteræ vires experiaris; non tam properantis mori verba esse dicemus, quam præsentis potius quia cadet adversarius. Sic Dominus noster velocius currere diabolum, ad ea que preparavit, jubet, ut citius victus atque vincetus a tyrannide sua orlem dimittat. Verum liquet ex antecedentibus et sequentibus hæc dici Judæ, non Satanae, uti passim docent Patres et interpretes.

28. HOC AUTEM NEMO SCIVIT DISCUBENTIBUS AD VERB. 6. LOCULOS HABEBAT JUDAS, QUOD DIXISSET HI JESUS: EME EA QUE OPUS SUNT NOBIS AD DIEM FESTUM: AUT EGENT UT ALIQUID DARET. — Licet enim ex verbis Christi scirent Judam fore proditorem, tamen non sciebant eum tam cito, scilicet eadem nocte, Christum proditurum; sed suo tempore. Quare non intellexerunt Christum dicentem:

«Quod facis, fac citius,» de prodicione sua loqui, sed ad emendum necessaria pro instante Paschate transtulerunt. Erat enim Judas procurator Christi et Apostolorum.

30. CUM ERGO ACCEPISSET ILLE BUCELLAM, EXIIT CONTINUO, — tum quia post buccellam possessus fuit a diabolo, qui eum impulit ad exeundum, ad perficiendam proditorem; tum quia Christus verbis jam dictis, eum a sua familia et domo ejiciens, eum expulit. Utrumque respicit et notat ergo. Porro, exeunte immundo, ait S. Augustinus, omnes mundi cum suo mundatore manserunt, velut triticum zizaniis separatis.

Moraliter notat Cyrillus, lib. IX, cap. XIX, diabolum impulisse Judam, ut illico exiret ad Christum prodendum, ne virtute Eucharistie, licet indigne sumpta, eum pungentis et stimulantis, poneret et respiceret. Audi eum: «Diabolus magnas ad imperandum eis, quos omnino jam cepit, possidet vires: timet ne morando locus penitentiae detur, et quasi a temulentia mentem suam rectius cogitans homo eripiat, ea de causa festinat et impellit: nam et Judam, cum post panem separaverit, tum moram, tum benedictionis virtutem timens, ne scintillam in animo ejus accenderet, ac inde illuminaret, et ad meliora retraheret, magna præcipientem egit celeritate.» Origenes vero addit tam efficacem fuisse Christi doctrinam, ut profitorem suum postea commoveret ad penitentiam, ut diceret: «Peccavi tradens sanguinem justum;» imo ad tantum dolorem, ut seipsum non ferens, nec vivere sustinens, laqueo se necarit, «ostendens, ait, quantum poterit Jesu doctrina, etiam in peccatore, fure et proditore, non valente in totum contemnere que a Jesu didicerat.» Hinc colligas, quod is qui vehementi tentatione a demone pulsantur, ut scelus illico perpetrent, injiciende sint moræ, ut rem differant; ipsa enim dilatio, rematius considerata, videtur sceleris turpitudine, damna et pœnæ, que hominem ab eo absterrent; audiuntur prudentium consilia, remora variè interjici possunt. Denique ipse æstus tentationis ipsa mora defervescit et languescit.

Ex adverso, in bonis virtutum propositis exequendis, v. g. in statu sacerdotii vel Religionis capependo, festinato opus est, ne parentes, socii, diabolus, moras injiciendo, rem totam disiciant et dissipent, uti sæpe fieri videmus. Audi S. Chrysostomum, *hom. 37 ad Pop.*: «Dum fervens est tibi hic amor, abi statim ad illos ipsos angelos eumque magis accende. Ne dicas: Alloquar prius propinquos resque meas expediam. Torporis initium est hæc dilatio. Patrem sepelire discipulis voluit, nec id Christus permisit. Quid ita? quoniam acer instat diabolus, ut se in animum insinuet, et si vel brevem arripuerit vacationem vel prorogationem, ad magnum inducit teporem. Ideo quidam admonet: Ne differas de die in diem.» Et S. Anselmus, *epist. 1*: «Festina,

ait, ad tantum bonum, quia nullo bono efficacius pervenies ad summum bonum. Plures vidi promittentes et differentes, quos ita mors tulit, ut nec id perficerent, quo se impediabant; nec id inciperent, quod promittebant. Atque idem mox subjicit: «Qui differt in futurum, et forsitan non futuram salutem, suam vitam corrigere, certum bonum dimittit procul dubio, et contemnendo quod perdit, probat se non amare quod expectat, et meretur non accipere.» Et S. Bernardus, *serm. in illud, Ecce nos reliquimus omnia*: «Cum a Deo, inquit, verbum esse non dubites, quid opus est deliberatione? Vocat magni consilii angelus: quid aliena consilia prastolaris? quis enim fidelior, quisve sapientior illo? Deduc me, Domine, et deducar; fortior esto, et invalesce. Novi ego quoniam sint que oportet fieri cito.» Vide S. Thomam, *Opus. XVII*, cap. IX et X.

ERAT AUTEM NOX (1). — Addit hoc Joannes primo, ad historiae integritatem, ut tempus notet, quo Christus a Juda proditus, a Judæis captus fuit; secundo, ut indicet diaboli festinationem, Judam nocte intempestâ, ad conquirendum liciores forte dormientes impellentis; tertio, hoc subditur, ait Chrysostomus, *hom. 71*, ut discas Judæ temeritatem, quando nec tempus importunum eum tenuit.

Symbolice Glossa: Nox, ait, congruit sacramento: erat enim qui exiit illius tenebrarum, faciens opera tenebrarum. Nox ergo indicat tenebras mentis in quibus Judas versabatur, ait S. Ambrosius, lib. II *De Cain*, cap. IV, item impotentiam et damnationem ad tenebras gehennæ, ad quos Judas tendebat. Audi S. Gregorium, lib. II *Moral.*, cap. 2: «A qualitate temporis finis exprimitur actionis, sicut non rediturus ad veniam; ad traditionis perditionem nocte Judas exiisse perhibetur, cum egrediente illo ab Evangelista dicitur: Erat autem nox. Hinc enim et iniquo diviti dicitur: Hac nocte repellet animam tuam abs te. Anima quippe, que ad tenebras ducitur, non in die repellit, sed in nocte memoratur.»

31. CUM ERGO EXIISSET, DIXIT JESUS: NUNC CLARIFICATUS EST (Græce est *Deificatus*, id est ut Syr et Arabice, *glorificatus est*) FILIUS HOMINIS, DEUS CLARIFICATUS EST IN EO. — «Clarificatus est, id est jam jam clarificabitur et glorificabitur. Ponitur enim preteritum pro futuro instanti et imminente, *g. d.* Judas jam exiit: ad me prodendum et occidendum, ergo imminet mihi crux et mors, que adeo non cedit mihi ad ignominiam, ut per eam summe sim glorificandus. In ea enim agnoscat non tantum esse Filius hominis et homo, sed et Filius Dei ac Deus: agnoscat enim in humanitate mea latens divinitas ex obscuracionibus

(1) Nox, scilicet initium noctis, nam qui sequuntur sermones, in multam noctem sunt protracti.

solis et fissione petrarum, ex apertione sepulcrorum et sepulchorum resurrectione, ex concussione totius terre, etc., hæc enim omnia significavit Deum pati et mori in cruce. Item ex ejus effectu: nam per crucem subjungo mihi totum mundum, omnes demones ac peccatum, mortem et gehennam, quasi omnium Deus et Dominus. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Origenes, Theophylactus, Euthymius. Ubi nota: Per hæc signa, et per hos effectus Deus et deitas Christi non tantum clarificavit humanitatem Christi, sed et seipsam quoque; in his enim apparuit inmensa deitatis Christi bonitas, potentia, sapientia, majestas et gloria. Hoc est quod sequitur:

32. SI DEUS CLARIFICATUS EST IN EO, ET DEUS CLARIFICAVIT EUM IN SEMETIPSO: ET CONTINUO (græce *ὁμοῦ*, id est *cito, statim*; Ita Syrus) CLARIFICAVIT EUM. — *Primo*, « si, » id est *quia*, *q. d.* Quia Christus factus obediens Patri usque ad mortem crucis, hæc sua obedientia, reverentia et sacrificio summe clarificavit, id est honoravit et glorificavit Deum Patrem; hinc vicissim Deus Pater clarificabit et glorificabit Filium « in semetipso, » mirum declarando et demonstrando divinitatem in ipso latentem; idque faciet « continuo » et cito, quia die tertia eum in morte redivum et gloriosum suscitabit, ac 40 die triumphantem in cælum conscendere, et die 30 Spiritum Sanctum e cælis in Apostolos mittere efficiet: e quibus omnibus maxime clarescet latens in eo gloriosa divinitas. Per hæc omnia enim innuitur toti mundo Jesum non tantum esse hominem, sed et Deum Deique Filium. Ita Cyrillus et Chrysostomus. Duplex, ait Origenes, hom. 6 in *Exod.*, fuit Christi glorificatio: prior, in morte, qua glorificatus est in humilitate mortalitatis; posterior, in resurrectione, qua glorificatus est in sublimitate immortalitatis.

Secundo, nervosus S. Hilarius, lib. V *De Trinitate*, et ex eo Toletus, consent Deum dici clarificatum in Christo, cum in ejus morte et resurrectione ipse ostendit suam divinitatem, ac sese esse Filium Dei et Deum verum demonstravit, suscitando seipsum a morte, in cælum vi sua ascendendo, in eo mittere Spiritum Sanctum ac per Apostolos plurima miracula patrando; hoc enim exigit « in eo, » et in *semetipso*; *q. d.* « Si Deus clarificatus est in eo, » id est si Deus in eo (Christo) esse et sub humanitate ejus absconditus latere jam jam declarabitur, cum magna ejus claritate et gloria; ergo « et Deus clarificabit eum in semetipso, » ostendens scilicet eum in semetipso habere latentem divinitatem, idque faciet continuo, hoc est illico, *q. d.* Latuit in Christo Deus et divinitas usque ad mortem, sed in morte ejus emicuit seseque exeruit, ac ostendit Christum non tantum esse hominem, sed et Dei Filium; utpote, qui virtute divinitatis suæ se a morte suscitavit, in cælum ascenderit indeque miserit

Spiritum Sanctum. Nam, ut ait Origenes: « Filia est totius divine gloriæ fulgor, ut Paulus ait, unde splendor pervenit ad totam rationem creaturam; totum enim divine gloriæ fulgorem capere solus Filius potest. » Hic fulgor in morte ejus emicuit, sicut faces ardentes inclusæ lagenis testaceis, his compositis et contractis a militibus Gedeonis emicauerunt, et terruerunt fugaruntque Medianitas, *Judic. vii. 49*. Sic pariter Christi corpore in morte contracto, emicans per signa jam dicta, ejus divinitas eum glorificavit, quia per eadem signa, ac phæra, quæ secuta sunt, ut miracula Apostolorum et conversionem totius mundi, ostendit eum vere esse Dei Filium omnipotentem, et Patri cœqualem, ideoque fugavit diabolum, peccatum et mortem.

Porro « in semetipso » potest referri *Primo*, ad Filium hominis, *q. d.* Deus clarificavit Christum hominem, ostendendo quod ipse ut homo in seipso contineat inhabitantem Deum Verbigue deitatem. *Secundo*, ad « Deum, » *q. d.* Deus glorificavit hominem Christum, ostendendo quod ipse in seipso, hoc est in Deo, puta in hypostasi divina Verbi, subsistat: humanitas enim in Christo non habet suam subsistentiam humanam, sed subsistit in eadem subsistentia divina, in qua subsistit Verbum, quæ magna est humanitatis Christi exaltatio, sublimitas et gloria.

33. FILIOLI. — Nota hic teneritudinem affectus et amoris Christi erga suos Discipulos et Apostolos; non enim ait « filii, » sed « filiioli: » materna ergo viscera erga eos, quasi infantes recens a se genitos ostendit. Rursum « filiioli, » quia Apostoli adhuc parvulerant in fide et amore Christi; nam ejus plenitudinem et quasi virilem ætatem acceperunt a Spiritu Sancto in Pentecoste. Symbolice Cyrillus: Omnes Sancti, inquit, quantumcumque perfecti, respectu Christi sunt filiioli, id est parvuli.

ADHUC MODICUM (modico tempore) VOBISCU M SUAM, — quia post horam a Juda prodar et tradar Judæis. Christus hic suis ultimum dicit vale, *q. d.* Valete, o filii mei dilectissimi; ego enim a vobis abeo ad mortem, deinceps vobiscum more solito non versabor, sed redibo ad cælum.

Sic S. Antonius moriens, ad suos discipulos conversus ait: « Valete, » viscera mea. Antonius enim migrat, et jam non erit in presenti seculo vobiscum. » Ita S. Athanasius in ejus Vita. Et S. Ephrem in suo Testamento: « Dimitte me, quia deficiens abeo. Reminiscimini autem mei abjecti in vestris piis orationibus. Etenim in vanitate vitam peregi meam. » Et S. Dominicus vocatus ab angelo dicente: « Veni, dilecte mi, ingredi in vera gaudia; » suis edixit: « Vos quidem, carissimi, nunc me sanum videtis; sed ego ante celeberrimam B. Matris Dei Assumptionem, ad Dominum proficiscar. » Dicitum factum. Ita habet ejus Vita, lib. IV, cap. xii. Et S. Francis: « Valete, filii omnes, in timore Domini,

et permanete in eo semper, et quoniam futura tentatio et tribulatio appropinquat, felices qui perseverabunt in his quæ ceperunt. Ego vero ad Deum propero, cuius gratia vos omnes commendo. » Ac paulo post dicens: « Me expectant justi, donec retribuatur mihi, » spiritum Deo reddidit. Ita S. Bonaventura in Vita ejus, lib. I, ap. xiv.

QUÆRETIS ME: ET VOBIS DICAM JUDÆIS (cap. vii, vers. 34): QUO EGŌ VADO, VOS NON POTESTIS VENIRE: ET VOBIS DICO MODO. — *q. d.* Ego per mortem redeo ad cælum; vos, o Apostoli, mea presentia destituti, in tribulationibus et persecutionibus, quæ vos manent, quæretis me et optabitis me presentem, ut me in dubiis consulatis et in adversis consolationem ac confortationem a me accipiatis; sed « quo ego vado, vos non potestis venire, » tum quia vestra virtute, vestris pedibus, vestris nature viribus, me in cælum scandentem sequi non potestis; tum quia supernaturales gratiæ vires necdum habetis, ut me sequi possitis: necdum enim estis tam fortes, ut me ad crucem, mortem et martyrium comitari valeatis; necdum estis ita in gratia, virtute et charitate perfecti, ut apti et digni sitis regno cœlesti. Denique necdum ad illud potestis venire, quia Pater meus cœlestis decrevit vos post meam mortem mittere evangelizatum per totum orbem, ut omnes gentes ad meam fidem et salutem perducatis. Hæc ergo verbis tacite Christus Apostolos hortatur, et roborat ad omnia adversa pro fide sua fortiter toleranda. Ita Cyrillus, lib. IX, cap. xlii.

SECUTI DIXI JUDÆIS. — Addit hoc, ait Chrysostomus, ut ostendat id non esse novum et recens, sed jam diu ante a se prævisum et prædictum, ac a Patre decretum. Rursum, ut ostendat eos a Judæis persecutionem passuros et occidendos, sicut ipse ab eis afflictus et occisus fuit. *Tertio*, ut indicet ipsos tribulationes multas ac tandem mortem passuros, sicut Judæi passi sunt, sed dispari causa et fine: Judæi enim ob scelera sua excisi ierunt in tartara; Apostoli vero ob Evangelium occisi, avolarunt in cælum.

ET VOBIS DICO MODO, — tum ut prædicatione hæc mea vos modo præmoniam et obarmem contra omnes tribulationes vobis imminentes; tum ut sciatis modo, id est hoc tempore, vos necdum me sequi posse, secuturos tamen postea, cum in virtute et meritis fueritis perfecti, cumque me morientem sequentes morte vestra, pro fide mea merebimini lauream martyrii in regno colorum. Unde clare dicitur: « Ite, discipuli, » *vers. 36*, ait Petro: « Non potes me modo sequi, sequeris autem postea. »

34. MANDATUM NOVUM DO VOBIS: UT DILIGATIS INVICEM. — Cur « novum? » Varii varias dant causas. S. Augustinus, « novum, » inquit, quia per dilectionem fidelis exiit veterem hominem et induit novum; Jansenius, « novum, » inquit,

hoc est a Christo renovatum, eo quod in mentibus hominum foret antiquatum; Maldonatus, « novum, » id est præstans, eximium. Sicut *Apocal. vii*, dicuntur virgines canere « canticum novum, » id est singulare et eximium.

Verum dico mandatum dilectionis dici « novum, » quia novi Testamenti est proprium et præcipuum, ac a Christo veritas et exemplis præcipue commendatum, sicut ex adverso mandatum timoris erat antiquum, et præcipuum apud Judæos. Lex enim nova est amoris, sicut lex vetus est timoris.

Secundo, « novum, » quia Christus hoc dilectionis mandatum hic explicatius, arctius et firmius quam antea fuerat, ac proinde novum, nobis tradidit, ideoque effudit Spiritum Sanctum in Pentecoste, ut novum hoc amoris mandatum novo amoris spiritu implemrus.

Tertio, et magis proprie ad rem presentem, « novum » dicitur ratione novi objecti et cause diligendi: Christo enim, qui est caput Ecclesie, incarnato, facta est singularis communicatio et unio membrorum Ecclesie, tum inter se, tum cum Christo capite suo jam homogeneo: unio, inquam, tum per naturam humanam a Christo assumptam, tum per gratiam, quam ipse in nos, eum caput in membra, ir-tulit, tum maxime per Sacramentum Eucharistiæ hic recenter ab eo institutum, quæ unio fundamentum est et radix magis singularis et arctioris amoris: Christi et Christianorum, majorisque obligationis ad amandum sese invicem: per hanc enim arcte uniti sumus non tantum humanitati Christi, sed et deitati totius S. Trinitati, ac in ea et per eam nobis invicem.

Hunc sensum innuit Christus, dum subdit: « Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, » *q. d.* Quia ego nove et singulariter dilexi vos, assumens carnem vestram eamque vobis dans quasi cibum anime vestre per Eucharistiam, quam paulo ante institui, ut in eo omnes vos mihi unirem, ac in me vos vobis mutuo arctissime copularem; hinc pariter exigo a vobis novum et singularem amorem, quo vos, o Christiani, invicem diligatis, non tantum sicut homo diligit hominem, quia ejusdem nature humane consortium, sed sicut Christianus diligere debet Christianum, id est eum qui summe sibi in Christo unitus, ejusdem Ecclesie et Eucharistiæ Christi est consortis et particeps.

Recte enim advertit Toletus hoc Christi præceptum, non omnibus hominibus, sed solis Christianis hic dari: hi enim se invicem diligere debent, non tantum quasi proximos propter Deum, sed quasi fratres et unius corporis Christi membra, propter Christum.

Vide dicta I *Joan. ii, 8*, ad illa: « Mandatum novum scribo vobis, » ubi fuse octo rationes recensuit, ob quas dicitur « novum. »

« Hæc dilectio, » ait Tertullianus, lib. *De Per-*

Viola, est summum fidei sacramentum, » id est signum et symbolum Christianorum. Unde idem Tertullianus, *Apolog.* cap. xxxix, ait Gentiles admirantes hanc mutuam Christianorum dilectionem, dicere solitos: Videte quomodo Christiani se mutuo diligant, et ut alter pro altero mori sit paratus, ut ex uno patre et eadem matre nati videantur, quos nec lingua, nec natio, nec patria consuetudo, nec nativi loci diversitas dividit. Hæc est illa, ait Toletus, quam si servaremus omnes, sicut non natio beatorum ulla est quam Christiana, ita nec ulla foret illa fortior aut potentior. Unde S. Pachomius militans in exercitu Constantini Imperatoris, videns Christianorum charitatem, quam militibus cibum, potum omniaque necessaria ultro et gratis offerebant, a gentilismo conversus est ad christianismum, imo ad monachismum, adeoque cœnobiticæ vitæ fundator et princeps evasit.

SICUT DILEXI VOS, UT ET VOS DILIGATIS INVICEM. Ut scilicet sicut ego, cum in forma Dei essem, vestri amore formam servi assumpsi, ut vos docerem, salvarem, hearem: sic et vos ad infirma et aspera quæque demittatis, ut vobis invicem succurratis; ego jam pedes vestros lavi, et vos invicem pedes lavate; ego me in cibum dedi in Eucharistia, et vos proximos vestros pascite; ego jam pro vobis crucifigam et moriar, et vos mortem quamlibet corpoream excipite, ut animas salvetis: ego amavi vos nullis vestris meritis precedentibus, cum inimici essetis; amavi vos, non meam utilitatem, sed vestram salutem querens, amavi usque ad sanguinis effusionem; amavi, ita ut nihil in abjectum et laboriosum esset, quod recusarem, si vobis utile esset: hæc eadem vos prestare debetis fratribus. Ita S. Chrysostomus et Cyrillus. Hoc est quod ait Joannes, *epist.* 1, cap. III, vers. 16: « In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus animas ponere. »

Nota: quod sicut dilexi vos, potest referri primo, ad id quod precessit, quasi pertineat ad substantiam hujus mandati, *q. d.* Mando vobis ut diligatis vos invicem, similis modo quo ego dilexi vos, scilicet, ut, sicut ego prior dilexi vos, sic et vos priores diligatis invicem, et vos mutuo amore prevenialis. Ita S. Chrysostomus. Rursum, ut, sicut ego pro vita vestra spirituali dedi vitam meam corporalem, sic et vos pro salute animarum impendatis vitam corporis. Ita Cyrillus. Secundo et melius, referas: « sicut dilexi vos, » ad id quod sequitur, « ut et vos diligatis invicem, » ne sit tautologia, et idem quod ante dictum est, iterum repetatur. Unde Complutenses, Toletus et alii ante: « sicut dilexi vos, » ponunt duo puncta. Et Syrus clare hæc distinguens vertit, *preceptum novum do vobis, ut diligatis alius alium, prout ego dilexi vos, vos quoque diligatis alium; ut prior pars significet substantiam præcepti, sci-*

liet juberi ut diligamus nos invicem; posterior vero pars post duo puncta, significet modum præcepti, nimirum ut diligamus invicem, similis modo quo Christus nos dilexit, uti paulo ante exposui. Insuper, ut addat nobis stimulum acrem ad diligendum invicem, *q. d.* Stimulus ingens vobis, o Christiani (hos enim omnes Christus alloquitur, quia Apostoli hos omnes representabant), ad mutuum amorem esse debet dilectio Christi, qua vos dilexit. *Primo*, quia Christus sicut vos dilexit, sic dilexit et socios vestros omnesque fideles; hos ergo, quos Christus adeo dilexit, vos quoque, o Christi associate, diligite. *Secundo*, Christus vos diligens pro compensatione suæ dilectionis, hoc exigit a vobis, ut et vos diligatis proximos. Hanc ergo talionem dilectionis, et vicarium amorem illi rependite quod potestis; nec enim vestra dilectio, utpote vilis et exigua, dilectionem Christi, utpote eximiam et inexhaustam, æquare poterit, etiam si cresceret assidue usque ad diem judicii. *Tercio*, *q. d.* Christus: Ego proximos vestros vobis in dilectione mea conjunxi, astrinxi et associavi, æque ac in communione corporis et sanguinis mei in Eucharistia. Vos ergo ita vobis mutuo in me conjuncti, et quasi consanguinei, idem fratres effecti, ut tales vos invicem diligite et redamete.

35. IN HOC COGNOSCENT OMNES QUA (QUOD) DISCIPLINA MEI ESTIS, SI DILECTIONEM HABUERITIS AD INVICEM. — *q. d.* Schola mea est doctrina et disciplina dilectionis, schola mea est academia charitatis; si ergo me doctorem audire et sequi, si discipuli mei esse ac ut tales ab omnibus haberi et agnosci cupitis, vos invicem diligite. Hoc ergo privilegium soli concessum est charitati: non enim miracula, non ingenium, non eloquentia, non robur, non quid aliud, sed sola dilectio facit nos Christi discipulos, ait Chrysostomus. Ipse enim dilectionis est magister, primipilus, rex, dux et princeps.

Hinc dilectio proximi a S. Jacobo, *cap. 2, vers. 5*, vocatur lex regalis, ob septem causas, quas ibidem recensui. Hinc et Paulus, *Rom. xiii, 8*: Qui diligit proximum, ait, legem implevit. Tales fuere primi Christiani, de quibus Lucas ait, *Act. iv, 32*: « Multitudinis credentium erat cor unum, et anima una, erantque illis omnia communia. » Vide ibi dicta. Appositum exemplum dat Dorotheus doctrina sexta. Sicut, inquit, in circulo, linea a circumferentia ductæ ad centrum, quo magis accedunt ad centrum, eo magis accedunt ad se invicem; quo vero magis recedunt et elongantur a centro, eo magis recedunt a se invicem: sic pariter quo quis magis accedit ad amorem Dei et Christi, eo magis accedit ad amorem proximi; quantum vero recedit ab amore Dei, tantum quoque recedit ab amore proximi. Deus enim est centrum mundi, æque ac cordis et amoris nostri; proximi vero sunt quasi linee ductæ ad centrum. In Deo ergo omnis proximorum

amor coit et unitur. Audi S. Augustinum: « Non est prætermissum illud magnum mandatum de diligendo Deum: qui enim spiritualiter diligit proximum, quid in eo diligit, nisi Deum? Sic et qui Deum diligit, non potest contemnere præcipientem ut diligit proximum; bene itaque intelligentibus utrumque mandatum invenitur in singulis. » Hinc S. Basilius, in *Regulis fusius disp.*, *Reg. 3*, docet nos amori Dei satisfacere per amorem proximi: « Quippe, ait, cum ipse beneficium illud perinde accipiat, ac si in se proprie fuisset collatum, » juxta illud: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, » *Matth. xxv*.

36. DICIT EI SIMON PETRUS: DOMINE, QUO VADIS? — Rogat hæc Petrus, non ut sciat, sed ut Christum, quem summe amabat, sequatur, ait Chrysostomus. Verum Petrus plus æquo de se pressumebat, ait Cyrillus; putabat enim se posse Christum sequi per omnia, quod necdum poterat. Unde Christus eum reprimens, subjicit: « Non potes me sequi modo, sequeris autem postea. »

Romæ extat locus sacello decoratus, ante portam S. Sebastiani, in quo Christus visibiliter occurrens S. Petro, et carcere Mamertino rogatu Christianorum fugienti rogantique: « Domine, quo vadis? » respondit: « Vado Romam iterum crucifigi. » Unde S. Petrus intelligens Christum de se loqui, Romam ad carcerem rediit ac paulo post a Nerone crucifixus est: quocirca sacellum illud usque hodie vocatur, « Domine, quo vadis? »

RESPONDIT JESUS: QUO EGO VADO, NON POTES ME MODO SEQUI, — quia necdum recepisti Spiritum Sanctum, cujus robore mortem superes, ait Cyrillus. Oportebat enim Christum precedere et mortem superare, *q. d.* Nunc non habes eam animi firmitatem et id robur, ut pro me mori possis: veniet in te Spiritus Sanctus, et tunc poteris, ait S. Augustinus, *tract. 66*. Rursum, Petrum Christum destinavit, ut post se esset caput Apostolorum, Ecclesie princeps et gubernator ac

Pontificatus Romani fundator, etc., hæc erga ipsum Petrum peragere congruebat.

SEQUERIS AUTEM POSTEA — me in cruce, et per crucem ad cœlum. Ita Cyrillus. Hanc primam Christi sequelam in eadem cruce, merebatur tunc amor et fervor Petri.

37. DICIT EI PETRUS: QUARE NON POSSUM TE SEQUI MODO? ANIMAM (VITAM) MEAM PRO TE PONAM. — Dicit hoc Petrus ex solito suo fervore et zelo, sed non secundum scientiam, ignaro scilicet et indiscreto: suspicabatur enim Christum ad mortem, uti prædixerat, ire: quare se comitem et fidum Achatem in omni periculo fert, *q. d.* Paratus sum tecum omnium periculorum aleam sãbire, offero me tibi socium ad omnia adversa, mortem tecum et pro te libens excipiam. Laudandus pius erga Christum Petri affectus, esto carens effectu et evanidus; necdum enim alas amoris, ad in tam sublimem crucem volandum, a Spiritu Sancto accepit.

38. RESPONDIT EI JESUS: ANIMAM (VITAM) TUAM PRO ME PONES? AMEN, AMEN DICO TIBI, NON CANTABIT GALLUS, DONEC TER ME NEGES. — Christus Petrum sibi præsentem humiliter permittitque eum cadere in sui negationem, ut discat non suis viribus, sed Christi gratie confidere. Quocirca sæpius id Petro prædixit Christus: nam hæc apud Joannem prædictio diversa est ab aliis quas commemorant ceteri tres Evangelistæ. Porro, quando et quomodo Petrus ante secundum et ultimum galli cantum ter Christum negavit, ostendi *Matth. cap. xxvi*, vers. 70 et seq. Audi S. Chrysostomum, *homil. 72*: « Experientia cognoscens nihil esse dilectionem tuam sine gratia divina: unde constat hunc casum Jesum pro ipsius utilitate permisisse. » Et S. Augustinus, *tract. 66*: « Itane facies pro me, quod ego nondum pro te? animam tuam pro me pones; præire potes, qui sequi non potes? quid tantum presumis? quid esse te credis? audi quid sis: Non cantabit gallus, donec ter me neges. »

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus abiens e terra solatur discipulos, dicens quod vadat eis parare locum in domo Patris. *Secundo*, vers. 6, Thomæ roganti: Quo vadis? et qua via? respondet Christus: Ego sum via, veritas et vita; ac Philippo cupienti sibi ostendi Patrem: Philippe, inquit, qui videt me, videt et Patrem meum. *Tercio*, vers. 16, promittit se suis alium Paraclitum e cœlo missurum. *Quarto*, Judæ Thaddæo respondet: si quis non se diligeret, qui servat mandata sua. *Quinto*, vers. 27, pacem suam eis donat.

1. Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, et in me credite. 2. In domo Patris mei mansione multe sunt, si quo minus dixissem vobis: quia vado parare vobis locum. 3. Et si abiero, et præparavero vobis locum: iterum venio, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi